

OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Lozan Barış Antlaşmasına Göre Mübadele Uygulamaları ve Cebel-i Bereket Sancağına Yerleştirilen Mübadiller

Murat POLAT

Received/27.06.2020

Published/21.12.2020

Özet

Mübadele, ekonomik açıdan büyük masraflarla yapılmıştır. Bu masrafları karşılayabilmek için, Atatürk, İslam dünyasından yardım istemiştir. Mübadele, Yunanistan devletinin büyük bölümünün Türklerden, Türkiye'nin bir kısmının da Rumlardan arındırılması sonucunu doğurmuştur. Yunanistan'dan, yüz binlerce mübadil, Türkiye'ye getirilmiştir. Bu insanlardan, bir kısmı Osmaniye'ye yerleştirilmiştir. Osmaniye'ye yerleştirilenlerin, Yunanistan'da iken, ekonomik durumları son derece iyi olduğu anlaşılmaktadır. Mübadillerin, Yunanistan'da yaşadıkları yerlerin iklimi, yetiştirdikleri tarım ürünlerine baktığımızda, Türkiye'de doğru yerlere iskan edildikleri görülür. Osmaniye'nin iklimi ve bitki örtüsü Yunanistan ile benzerlikler göstermektedir. Mübadillerin, iklim ve bitki örtüsü açısından, Osmaniye'ye uyum sağlamaları kolay olmuştur. Mübadillerden bazılarının yanlış beyanlarda bulunduğu ve haksız kazanç sağlamaya çalıştığı da tespit edilmiştir. Mübadele işleminde mübadillerin toplandıkları merkezlerde büyük trajediler yaşanmıştır. Türkiye'ye sevk edilen mübadiller de ilk zamanlar çok sıkıntı ve acılar çekmiştir. Mübadiller iskan edilirken aynı ilden, ilçeden, kasabadan ve köyden gelenlerin aynı yerleşim yerlerine iskan edilmesine dikkat edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mübadele, Lozan Barış Antlaşması, mübadil, Cebel-i Bereket mübadilleri, emval-i gayr-ı menkule.

The exchange practices according to the Lausanne Peace Treaty and the exchanges placed in the Cebel-i Bereket Sanjak

Abstract

The exchange was carried out economically at large costs. In order to cover these costs, Atatürk requested help from the Islamic world. Exchange, a large part of Greece from the Turkish government, Turkey has resulted in the purification of a portion of the Greeks. Greece, hundreds of thousands of emigrants, were brought to Turkey. Some of these people were settled in Osmaniye. It is understood that those who were settled in Osmaniye had a very good economic situation in Greece. Emigrants of the climate of the place they live in Greece, we look at the agricultural crops they grow, they seem to be

relocated at the right place in Turkey. Osmaniye's climate and vegetation show similarities with Greece. It was easy for the population to adapt to Osmaniye in terms of climate and vegetation. It has also been found that some of the Bulgarians misrepresent and try to make unfair gains. In the exchange process, there were great tragedies in the centers where the inhabitants gathered. Emigrants are shipped to Turkey for the first time and has suffered a lot of pain. While the inhabitants were resettled, care was taken to ensure that those from the same province, district, town and village were resettled in the same settlements.

Keywords: exchange, The Lausanne Peace Treaty, emigrants, Cebel-i Bereket exchanges, Non-transportable goods.

1. Giriş

Birinci Dünya Savaşına kadar, elinde külliyetli bir toprak bulunduran Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı sonrası, Mondros Ateşkes Antlaşması ile kaçınılmaz bir dağılma sürecine girdi. Anadolu toprakları işgal edilmeye başlandı. Bu süreçte güney bölgelerini önce İngilizler işgal ettiler. Güney bölgelerini Fransızlar, İngilizlerden devralarak işgal ettiler. Antalya ve çevresi İtalyanlar, Batı Anadolu Yunanistan'ın işgali altına girerken, İngilizler, Arabistan ve Irak taraflarını işgal ettiler. Anadolu topraklarında yaklaşık altı asır hükümlük kuran koca imparatorluk dağılma aşamasına gelmişti.

Ülkenin birçok yeri işgale maruz kalırken, Atatürk 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a çıkarak Kurtuluş Savaşı mücadelesini başlatmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda başarı sağlandığında ise Mudanya Ateşkes Antlaşması ile savaşa geçici ara verilmiş ve barış görüşmeleri başlamıştır.

Kurtuluş Savaşı'na son veren barış görüşmeleri sonucunda Lozan Barış Antlaşması 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır. Lozan Barış Antlaşması kapsamı içerisinde Yunanistan ile yapılan Halkların Mübadelesi Antlaşması da yer alıyordu. Bu anlaşma sonucunda Cebel-i Bereket Sancağı'na Yunanistan'da yaşayan Türkler'in bir kısmı yerleştirilmiştir.

Osmaniye'ye yerleştirilen mübadiller, Selanik ve Girit'ten gelenlerden oluşuyordu. Batı Trakya ise zaten antlaşma kapsamının dışında idi. Bu nedenle Yunanistan ve Girit ile ilgili kısa bilgiler vermek gerekiyor. Yunanistan'da, Girit ve Selanik iklimine, yükseltisine, çalışma şartlarına alışık olan bu insanlar, bir anda, iklimi farklı başka bir memlekete bir eşya gibi nakledildiler. Mübadillerin, iskan edildiği yerler, onların yaşam tarzına, alışık oldukları iklim şartlarına uygun olması gerekiyordu. Bu nedenle, Girit ve Selanik ile çok kısa bilgi vermek faydalı olacaktır.

Girit, yüzölçümü 8300 km² ile anakaranın güneydoğu açıklarında yer almaktadır. Girit, bir Ege adasıdır. Selanik ise Makedonya bölgesinde, verimli arazileri bulunan, Ege Denizi'nde kıyısı olan bir şehirdir. Bu adaların iklimi ise, Akdeniz iklimidir. Yani, yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlıdır (Güner-Ertürk, 2006).

Selanik ve Girit'in iklimi tipik Akdeniz iklimidir. Osmaniye'nin (Cebel-i Bereket) iklimi de tipik Akdeniz iklimidir. İskan edilen yer ile, gelinen yerin iklimi ve rakımı birbirine çok yakındır. Bu yakınlık, mübadillerin Osmaniye'ye uyumunu şüphesiz kolaylaştırmıştır. Bu benzerliğin dışında, Girit'in büyük bir ada olması, geniş düzlüklerinin bulunması şüphesiz ki tarım yapmaya imkan sağlamaktaydı. Selanik ise, Ege Denizi'nin kıyısında Yunanistan'ın, en geniş ovalarından birine sahipti. Selanik ve Girit'in tarıma elverişli olması gibi Cebel-i Bereket vilayeti de tarım için verimli tarım alanlarına sahipti. Yunanistan'dan, Cebel-i Bereket vilayetine gelenlere bakıldığında, çoğunluğunun çiftçi ve rençber olduğu yani mübadillerin tarım sektörü ile ilgili olduğu görülür. Cebel-i Bereket de, Çukurova gibi bereketli topraklarda tarım sektöründeki faaliyetleri gayet yoğun bir ildi.

Yunanistan'dan getirilen Müslüman halk, Türkiye'nin farklı bölgelerine ve illerine yerleştirilmişlerdir. Bu bağlamda Cebel-i Bereket vilayetine de mübadil yerleştirilmiştir.

1.1 Literatür Taraması

Lozan Barış Antlaşmasına Göre Mübadele Uygulamaları ve Cebel-i Bereket Sancağına Yerleştirilen Mübadiller adlı makale, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşiv Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı envanterine kayıtlı arşiv belgelerinden, ilgili döneme ait resmî gazete ve döneme ait gazetelerden ve bu alana ait makalemize dayanak olabilecek tetkik eserlerden yararlanılmıştır. Lozan Barış Antlaşması ve Mübadiller ile ilgili fazla çalışma vardır. Ancak Cebel-i Bereket Sancağı'na yerleştirilen mübadiller ile ilgili bugüne kadar müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Çalışmamızda makaleye konu olan Cebel-i Bereket mübadilleri hususunda birinciden kaynak kullanılmaya özen gösterilmiştir. Konuyu desteklemek amacı ile ilgili döneme ait ikincil bir kaynak olmasına rağmen dönemin gazeteleri de kullanılmaya çalışılmıştır. Tetkik eserlerden ise alanında öne çıkan ve mübadeleyi anlatan yardımcı kaynaklar kullanılmıştır. Cebel-i Bereket Sancağı mübadilleri ile ilgili bir müstakil çalışma olmamasından dolayı bu döneme ait Cebel-i Bereket ile ilgili tetkik eser kullanılmamıştır.

2. Materyal/Yöntem

"Lozan Barış Antlaşmasına Göre Mübadele Uygulamaları ve Cebel-i Bereket Sancağına Yerleştirilen Mübadiller" Türkiye'de işlenilmemiş özgün bir konudur. Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde mübadele konusu işlenmekle birlikte Cebel-i Bereket vilayeti (Osmaniye) ölçeğinde bu konu işlenmemiştir. Konunun seçilmesinin sebebi budur. İstanbul Çatalca'ya yerleştirilen mübadiller ve bu mübadillerin ikinci ve üçüncü nesillerinin birbiri ile karşılaştırılması ile ilgili önemli bir doktora çalışması yapılmıştır(Türkeli 2016:1-286). Edirne(Özkan 2015: 1-305), Nevşehir (Kavaf 2015: 1-85), Edremit(Çevik 2016: 1-107), Sinop(Çakmak 2019: 1-204), Adana (Çomu 2005: 1-142), Çanakkale (Dalaman 2014:1-185), Muğla (Candeğer 2013: 1-83), mübadillerini konu alan çalışmalar yapılmıştır. Genel olarak Yunanistan mübadillerini konu alan ya da Yunanistan'ın mübadele yaklaşımını konu alan birçok genel çalışma yapılmıştır. Göç ile zenginleşen mimari, sosyal durumları konu alan çalışmalar da yapılmıştır. Ancak Cebel-i Bereket Sancağı'nı konu alan müstakil Cebel-i Bereket mübadilleri çalışması yapılmamıştır. Bu makalenin konusu, Yunanistan'dan getirilip, Osmaniye'ye yerleştirilen Türklerin, mübadele öncesi, mübadele esnası ve mübadele ile iskanlarında yaşadıkları süreç ve bu süreçte yaşadıkları zorluklar ve işlemler ve genel manada mübadele uygulaması nasıl yapıldığıdır?

Makale esas olarak T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) belgelerine dayandırılmıştır. Belgeler edinildikten sonra, sıra belgelerin yeni Türk harflerine çevrilmesine gelmiştir. Yeni Türk harflerine çevrilen belgeler, içerdiği bilgiler çerçevesinde gruplandırıldı. Gruplandırılan belgelerin liste ve grafikleri yapıldı.

Mübadiller ile ilgili toplu bilgiler, bir formda olmasına rağmen, bu bilgilerin, kendi arasında da karşılaştırılmalı bir değerlendirmesine ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyaç ile birlikte çeşitli istatistikler ve grafikler oluşturuldu. Bu grafik ve istatistikler, bir değerlendirmeye tabi tutuldu. Bu değerlendirme sonucunda; Yunanistan'dan, Cebel-i Bereket'e (Osmaniye) gelen mübadillerin, Yunanistan'daki hayatları ile ilgili paha biçilmez bilgiler ortaya çıktı ki istatistikler ve grafiklerden de önemli çıkarımlarda bulunuldu.

Mübadiller ile ilgili genel ve özel bilgiler işlenirken, mübadele ile ilgili o dönemin belli başlı gazeteleri ve Resmi Gazete de taranarak, hem işin mevzuat boyutu hem de kamuoyundaki mübadele konusunun, genel durumunu görme ve tespit etme imkanına kavuşuldu.

Dönemin gazetelerinin yanı sıra konu ile ilgili kaynaklar da tarandı. Yararlanılmasında fayda gördüğüm kaynaklardan da azami ölçüde yararlanıldı. Esasen bizim dayandığımız asıl belgeler arşiv vesikalari olması ve bu belgelerin de sıhhatinin su götürmez bir gerçek olması nedeni ile dönemin kaynakları bizim görüşümüzü destekler ve sunduğumuz belgelere şahitlik eder niteliktedir.

Makale, belgelerin kullanılması, dönemin gazetelerinin taranması ve gazetelerden yararlanılarak ortaya çıkan tablonun kullanılması ve konu ile ilgili yayınların işlenmesi ile ortaya Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş yıllarında büyük sorunları, dramları bünyesinde barındıran önemli bir konuyu aydınlatmaya çalışmıştır.

3. Bulgular ve tartışma

3.1. Lozan Barış Antlaşması Sürecine Kısa Bakış

Lozan Barış Antlaşması, 19 Mayıs 1919 Atatürk'ün Samsun'a çıkışı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile devam eden süreçte, Kurtuluş Savaşı'nın tamamıyla bittiğini ve yeni Türkiye devletini müjdeleyen çok önemli bir antlaşmadır. Lozan Barış Antlaşması kolay imzalanabilen bir antlaşma değildir. Lozan Barış Antlaşmasına Türkiye adına İsmet Paşa, baş delege, Sinop Milletvekili ve Sağlık Bakanı Rıza Nur ile Trabzon Milletvekili ve Maliye Bakanı Hasan Saka delege olarak katılmışlardır. Konferans 21 Kasım 1922'de başladı. İsmet Paşa, 4 Şubat 1923 tarihinde konferanstan ayrılmıştır.(Atatürk 2006: 511). Sonuçta Lozan Barış Antlaşması, 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanmıştır. Antlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için de mecliste kabul edilmesi gerekiyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi Lozan Barış Antlaşmasını görüşerek kanunlaştırmıştır. (Resmî Ceride h. 1342, 28 Muharrem/m. 1339, 10 Eylül).

Lozan Barış Antlaşması, ittifak devletlerinin, Çanakkale'de ve İstanbul'da zırhlı gemi bulundurma tekliflerinden tutun, eski alışkanlıklarını sürdürmek için imtiyazların devam etmesi tekliflerine kadar, galip bir devlete yapılamayacak, bir çok gevşek teklif ve dayatmaları içeren bir süreçtir (Tanin, h.30 Zilka'de 1341/m.15 Temmuz 1339). Lozan Barış Antlaşması, imtiyazlar konusu sebebi ile ve Musul'un Türkiye'ye bırakılması meselelerinden dolayı bir süre kesintiye bile uğramıştır(Tanin, h. 1341, 30 Zilka'de/m. 1339, 15 Temmuz). Tanin Gazetesi, Gazette de Lausanne'ye dayandırdığı bir haberde, Goben gemisi dahil bütün savaş gemilerinden alınan topların Türkiye'ye iade edilme görüşmelerinden bahseder. Lozan görüşmelerinde İstanbul hükümetinin imzaya ve görüşmelere çağrılmaması, bir açıdan Osmanlı Devleti'nin tasfiyesi sayılabilir. Koca bir devletin tasfiyesi ve yeni devletin yeşerme yeri olan Lozan'da, onlarca konu masaya yatırılmıştır. Bu konulardan bir tanesi de Irak ve Türkiye sınırlarının bir türlü belirlenememesi idi. Bu sorun ise daha sonra İngiltere ile yapılacak görüşmelerde belirlenmesi kararı ile aşılması kabul ediliyordu. Osmanlı Devletinin genel borçları bile bu antlaşmada görüşülen konular arasındadır (Tanin, h.1341, 5 Zil-Hicce/ m. 1339, 20 Temmuz). Lozan Antlaşması aşamaları, aslında taktikler, direktifler, diplomatik oyunlar silsilesidir. Bu antlaşma, Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilene kadar, İstanbul Boğazı'ndan ittifak devletlerinin savaş gemilerinin çekilmeme kararının, Lozan'da dayatılması da ayrı bir garabettir. Ancak; Ankara'nın, İsmet Paşaya verdiği talimat ve kararlılıkla ittifak devletleri yeni yönetimin kararlılığını da görmüş oldu (Tanin, 1341, 2 h.Zi'l-hicce/ m.1339, 17 Temmuz). Varılan antlaşma gereği, ülkeler donanmalarını İstanbul'dan çekecekler, Lozan Antlaşmasını kendi ülkelerinde onaylayıncaya kadar İstanbul'da bir kruvazör ve iki torpido bulundurabileceklerdi (Tanin, h.3 Zi'l-Hicce 1341/ m. 18 Temmuz 1339).

Ankara'da yeşeren ve hakimiyetini Anadolu'nun tamamına yayan Ankara hükümeti, Lozan'daki heyetine talimatlar yağdırır. Diplomatik savaşlar, taktik oyunlar Lozan'a katılan tüm devletlerin uyguladığı bir yöntem olur.

Türk hükümeti, kendi heyetine, Misak-ı Millî hedeflerine ulaşabilmek için azınlıklar sorunu ve nüfus mübadelesi konusunda sıkı direktifler verir (Demirci, 2011:60-61).

3.2.Nüfus Mübadelesi Antlaşması ve Bu Süreçte Yaşananlar

Halkların Mübadelesi Antlaşmasının alt yapısını Dr. Nansen oluşturmuştur. Dr. Nansen Milletler Cemiyeti Meclisince görevlendirildiğinde Yunan hükümetinin de Türk hükümetinin de halkların mübadelesine sıcak baktıklarını fark etti. Dr. Nansen sığınmış göçmenlerle ilgili çalışmalar yaptığı sırada göçmenlerin yaşadıkları sıkıntıları çözmek için Yunan ve Türk hükümetlerinin istekli olduğunu gördü. Mübadele, Yakın Doğu'da iç içe girmiş halkların ayrıştırılmasıdır.Yakın Doğu'da sorunların çözümü de iç içe girmiş halkların birbirinden ayrıştırılması yani mübadeleden geçmektedir (Meray, 2001: 139). Dr. Nansen, mübadelenin yapılmasının bu uygulamanın üzerinde uygulanacak halka ve ilgili devletlere büyük faydalar sağlayacağını ve bir çok sorunu çözeceğini görmüştür. Tabi bu durum hem Yunan hem Türk azınlıklar için tatmin edici sonuç almak anlamına gelmiyordu. Mübadelenin her iki ülke açısından da büyük zorluklar ve ekonomik sorunlara yol açacağı tahmin ediliyordu. Bu durumu daha az zarar ile atlatabilmek için mübadele antlaşmasının tarım sezonu başlamadan önce yapılması gerekiyordu. Zira Türkiye Yunanistan'dan gelen soydaşlarına işlenmemiş toprakları tarım sezonundan önce verebilirse yüz binlerce insanın tarım aracılığı ile kendisini doyurabilmesi mümkün olacaktı. Bu durum kuşkusuz Yunanistan'a gönderilecek mübadiller için de geçerli idi. Mübadelenin zorlukları olmakla birlikte daha önceden uygulanan Bulgaristan ve Yunanistan arasındaki mübadele uygulaması Türk Yunan mübadelesinin uygulamaları açısından önünde iyi bir örnekti (Meray, 2001: 120). Mübadele konusunda Yunanistan'a göç edecek Rumlar daha şanslı görülmekte idi. Zira Yunanistan'da yaşayan Türklerin evleri sağlam, yanmamış, tahrip olmamış hatta tarlalar ekili bir durumdaydı. Oysa Yunanistan'dan Türkiye'ye göç edecek Türkler o kadar şanslı değildi. Zira savaş nedeni ile özellikle Trakya'nın büyük bir kısmı boşaltılmıştı. Batı Anadolu'da birçok köy ve ev ise tahrip edilmiş durumda idi (Meray, 2001: 125).

İsmet Paşa, halkların mübadelesinin "Yersiz-yurtsuz, başıboş dolaşan zavallı insanların derdine çare bulmanın gecikmeye gelmez bir durum" olduğunu Lord Curzon'a hitaben ifade etmiştir. Mübadele konusu karmaşık bir konu olduğundan; önce alt komisyonda görüşülmesi benimsendi. Mübadele konusu alt komisyonda üç ana başlık altında ele alındı:

- 1 . Sivil rehinelerin geri verilmesi.
2. Savaş tutsaklarının mübadelesi.
3. Nüfus mübadelesi (Rum ve Türk azınlıklar)

Sivil rehinelerin geri verilmesi ve savaş tutsaklarının eşit sayılarda verilmesi konusunda antlaşmaya kolay varılmıştır. Ancak nüfus mübadelesi konusu karışık bir konu olması bakımından daha detaylı ele alınmış ve nihayetinde bu konuda da anlaşmaya varılmıştır (Meray, 2001: 322).

İsmet Paşa, Ankara'nın kendisine verdiği nüfus mübadelesi direktifleri sonucunda 1 Aralık 1922 günü Yunanistan-Türkiye nüfus mübadelesi, savaş esirleri ve rehinelerin iadesi konusunda Türkiye'nin görüşlerini Yunanistan'a bildirdi (Demirci 2011:90). Bu bildirimden sonra, yapılan görüşmeler neticesinde anlaşma sağlandı. Antlaşma gereğince, nüfus mübadelesi gerçekleşti (Demirci, 2011:198). Mübadele maddesi, Anadolu'da yaşayan Rum nüfus, Yunanistan'a; Yunanistan'da yaşayan Türk nüfus ise Türkiye'ye gönderilecekti (Resmî Ceride, 28 Muharrem 1342). Türkiye ile Yunanistan arasında varılan halkların mübadelesi özel antlaşması 30 Ocak 1923 tarihinde imzalandı (Demirci, 2011:259). Bu antlaşma, Lozan Barış Antlaşmasının genel imza aşamasından önce imzalanmış bir antlaşmadır.

Mübadele, her iki ülkede bulunan insanların karşılıklı yer değiştirmesini içeriyordu. Oysa mübadeleye tabi tutulanlar, bir eşya, mal değildi. Ancak bu insanlar sanki bir eşya imiş gibi karşılıklı olarak yer değiştirmek zorunda kaldılar. Sanki Yunanistan'dan bir tarım ürünü toplar gibi, Yunanistan'ın bir çok bölgesinden sayıları beş yüz bine ulaşan insanları evlerinden toplayıp, limanlara ve toplanma yerlerine yığmışlardır. İşte mübadillerin sancılı, ciğerleri yakan dramları, bu aşama ile başlamıştır. İnsan olmak münasebetiyle onların her birinin kıymeti cihan değerdir (Nadi, r.15 Mayıs 1340).

Yunanistan ile İmzalanan Mübadele Antlaşmasının Önemli Maddeleri:

Yunanistan ile imzalanan Halkların Mübadelesi Antlaşmasının zabıtları diğer önemli maddelerinde olduğu gibi detaylı bir şekilde verilmiştir. Halkların Mübadelesi Antlaşmasının önemi maddeleri sıralanmıştır.; Seha L. Meray'ın çevirdiği **Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler** adlı eserinde aşağıda sıralanmıştır (Meray, 2001: 1-392).

◆ 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak Türkiye'de yaşayan, Rum Ortodokslar, Yunanistan'a; Yunanistan tebaiyetinde yaşayan Müslümanlar da zorunlu olarak yer değiştirmeye başlayacaklardır. Karşılıklı değişilen kişiler, ilgili devletlerin izni olmadan ne Rumlar Türkiye'de, ne de Yunanistan'dan gelen Müslümanlar, tekrar Yunanistan'da yerleşebileceklerdir.

◆ İlk mübadele kafilesini, Rumların Küçük Asya'dan toptan göçleri sırasında, ailelerinden ayrılarak tutuklanan erkeklerin, Anadolu'dan Yunanistan'a geri gönderilmesi meydana getirecektir. Bu geri gönderme pek yakın bir tarihte yapılacaktır.

◆ İstanbul'da yaşayan Rum halkı, mübadeleye dahil edilmeyecektir. Yani İstanbullu Rumlar Türkiye'de kalacaktır. Bu kapsama sadece İstanbul'a 30 Ekim 1918 tarihinden sonra yerleşen Rumlar dahil değildir. Bu konuda bir ilerleme kayıt edilememiştir. İsmet Paşanın bu telgraftı görüşmelerin sekteye uğramaması adına, Yunan tarafının hassasiyetinin Ankara'ya bildirmesinden kaynaklanan bir endişedir.

◆ Batı Trakya Müslüman halkı da mübadele kapsamında yer almayacaktır.

◆ Rum halkından olup da daha önce Türkiye'yi terk etmiş ama aileleri Türkiye'de kalmış kişilerin aileleri mübadelede ilk kafileyi oluşturacaklardır.

◆ Rum ve Müslüman hakların mübadelesi insanlık ve sağlık nedenleri yüzünden, ancak 1923 Mayısında yapılacaktır.

◆ Uluslararası Kızılhaç'ın özel komisyonları, her iki tarafta da, mübadele işlemlerinin yürütülmesine göz kulak olacaklardır.

◆ Mübadeleye tabi Rum ve Müslümanların ilgili devletlerdeki mal, tasarruf hakları ve alacakları korunacak ve zarar verilmeyecektir.

◆ Mübadeleye tabi kişilerin gidişine hiçbir şekilde engel çıkartılmayacaktır. Mübadeleye tabi kişilerden hüküm giyen, hapisteye olan, kovuşturulmada bulunanların iş ve işlemleri gönderildikleri ülkede gerçekleştirilecektir.

◆ Mübadiller, ayrıldıkları ülkenin vatandaşlıklarını kaybedecek ve geldikleri ülkenin vatandaşlığını kazanacaklardır.

◆ Mübadiller, mallarını yanlarında götürebilecekler ve bu mallara herhangi bir şekilde vergi ya da harç vermeyeceklerdir.

◆ Eğer mübadiller, yanlarında mallarını götüremeyecek olurlarsa, bu mallar ilgili ülke memuru ve mal sahibinin huzurunda sayılacak, dökümü çıkartılacaktır. Bu liste dört adet düzenlenecektir. Bunlardan bir tanesi karma komisyonda kalacak, diğeri ilgili ülkede, diğeri gönderilen ülkeye ve dördüncü nüsha da göç edecek kimseye verilecektir.

◆ Rum cemaatine ait vakıf malları ve diğer mallar ya da Yunanistan'daki Müslüman cemaatine ait mallar sayım döküm yapılacak, bedeli takdir edilecek ve bedeline göre tasfiye edilebilecektir. Cemaatlerin mallarının tasfiye hususu, İstanbul'da bulunan Rum cemaat mallarını kapsamıyordu.

◆ Antlaşmanın uygulanabilmesi için bir karma komisyon kurulacaktır.

◆Karma komisyon, göçü kolaylaştırmak, taşınır ve taşınmaz malları tasfiye etmek için çalışacaktır.

◆Karma komisyon, göç ile ilgili her konuda yetkili olacaktır.

◆ Karma komisyon, mal bedellerini takdir ederken, altının değerini baz alacaktır.

◆Mal tasfiyesinde ülkelerin hesapları birbirini karşılarsa hesaplar tasfiye edilecektir. Hesaplar birbirine denk gelmez de bir ülke diğerine borçlu kalırsa, bu zamana yayılarak ödenecektir. (Meray, 2001: 1-392)

◆Yunanistan ve Türkiye göç uygulamasını kolaylaştırabilmek adına karma komisyona avans para yatırmayı kabul etmişlerdi. (Özbay, 2004: 556-560).

Anadolu'nun Rumlardan arındırılması, saflaştırılmasına yönelik olduğu gibi, Yunanistan'ın da Türklerden arındırılmasına yönelik olduğu görülmektedir.

Mübadele öncesi, savaştan yeni çıkmış, yorgun, bitkin, fakir, harabe bir Anadolu olduğu görülmektedir. Mübadiller, doğup büyüdüleri memleketten antlaşma gereği, Türkiye'ye göç edeceklerdir. Mübadiller, sömürgecilerin dolaşp, yaktığı, harap ettiği bir ülkeye gelecekleri için daha gelmeden aslında acınacak duruma düşmüşlerdir. Zira, mübadele maddesi, sadece bu insanlar için hazırlanmıştı. Yunanistan'daki Türkler, daha düne kadar kendi vatan topraklarında yaşarken, bir anda başka bir devletin toprağında, ateş çemberi içinde yola düşen bir grup halini almışlardı (Akşam, r.1339, 4 Eylül). Mübadele konusu, bilimsel ele alınması gereken bir konudur. Zira yıllardır iskan ve ıslah konusunda tecrübe kazanan Osmanlı devletinde hava, iklim ve bölgeye uyum sağlayamayan insanların toplu ölümleri bir vakıadır. Mübadele işlerinin uygulanması için ciddi bir bütçenin gerektiği ise göz ardı edilemeyecek önemli bir durumdur(Tanin: h.1341, 21 Zi'l-Hicce 1341/r.1339, 4 Ağustos).

Mübadillere, Türkiye'de verilecek mallar ve barınacakları yerleri belirlemek amacı ile TBMM'de bir kanun çıkartılır. Kanun madde madde şu şekildedir:

Mübâdeleye Tâbi Ahaliye Verilecek Emvâl-i Gayr-ı Menkûle Hakkında Kanun Süreti:(Tanin, h. 1341, 21 Zi'l-Hicce/m. 1339, 4 Ağustos).

Numerosu:488

Birinci Madde: Mübâdele sûretiyle Yunanistan'dan gelen veya evvelce gelmiş olub mübâdeleye tâbi' bulunan muhâcirînden Yunanistan'da emvâl-i gayr-ı menkûle terk eylemiş olanlara mevâdd-i âtiyede münderic şartlar ve nisbetler dâhilinde ve sûret-i kat'iyede emvâl-i gayr-ı menkûle tefvîz olunur.

İkinci Mâdde: Tasarruf senelerinde veya tasarrufu müsbet vesâik-i resmîyelerinde elli bin liraya kadar emlâk ve arazileri mukayyed bulunanlara kıyem-i mukayyedenin yüzde yirmisi nisbetinde emvâl-i gayr-ı menkûle tefvîz edilir. Ve verilecek emvâl-ı gayr-ı menkûle için kuyûd-ı tasarrufiyedeki kıymet esâs ittihâz olunur. Elli bin liradan fazla emlâk sâhibi olanlara bu mikdârdan fazlası için mübâdele muamelesinin tasfiye-i kat'iyesine kadar bir şey verilemez.

Üçüncü Mâdde: Kendilerine emvâl-i gayr-ı menkûle verilmesi talebinde bulunanlara tasarruf senetlerini veya vesâik-i resmîyelerini dâire-i âidesine ibrâz ve tevdi ve senedât-ı tasarrufiye ve vesâik-i resmîye münderecâtının tamâmen veyâ kısmen makrûn-ı sıhhat ve hakikat olmadığı tebeyün eylediği takdirde bir günâ mütâlebât ve i'tirâzâtta bulunmaksızın haklarında dördüncü mâdde ahkâmının tatbikine muvâfakatı mütezammın olarak taahhüdname i'tâsına mecbûrdurlar.

Dördüncü Mâdde: Kendilerine emvâl-i gayr-ı menkûle tefvîz olunan kimselerin terk ettikleri memleketlerde uhdelerinde bulunduğu beyân eyledikleri mikdârda veyâ aslen emvâl-i gayr-ı menkûle mukayyed olmadığı bi'l-âhere tahakkuk edenler veya nâmlarına mukayyed emvâl-i gayr-ı menkûle olub da tesbîti için Muhtelit Mübâdele Komisyonu'na mürâcaat eylememiş oldukları takdirde kendilerine tefvîz olunan emvâl kısmen veyâ kâmilen istirdâd hâlinde bunların işğâl ve infâ' zamanlarına âid olub mecâlis-i idârece tahmîn ve takdir etdirilecek ecr-i misilleri dahi ahz ve tahsil edilir.

Beşinci Mâdde: İşbu kânun ile muayyen nisbet dâiresinde tefvîz ve tevdî' olunacak emvâl-i metrükeden hâric kalub bağ ve zeytunluk gibi devâm-ı ma'mûriyetleri işletmeye ve timara mütevakıf olan emvâl ve emlâk bunları işletmeye ehliyet ve kâbiliyeti olan muhâcirlere tercihan icâr olunacağı gibi, geldikleri mahalde terk etmiş oldukları mallarının yüzde yirmisine mukâbil olarak müstakil ve müfrez bir parça i'tâ ve tefvîzi mümkün olamayub kendilerine kâbil taksim olamayan emvâl-i metrükeden bir kısım şâyi'-i tefvîzi zarûreti hâsıl olmuş olan mütefevzilere dahi iş bu mâlik tefvîz hâricinde kalan cüz'i şâyi'leri kezâlik tercihan icâr edenlere bu icârlarda bedellât-ı icâre mecâlis-i idârece tahmîn etdirilerek ta'yîn olunur.

İş bu müste'cirlerin evvelce tefevvüz eyledikleri mikdârdan ziyâdesine istihkâkları olduğu muhtelit mübâdele hey'etlerinin kat'i beyannâmelerine binâen bi'l-âhere tahakkuk etmekle berâber yüzde yirmi nisbetinden fazlası için tekrâr bir umûmî tefvîz yapılır ve bu hâlde mikdâr-ı istihkâk ile me'cûrun kıymeti de mütenâsib olur ise emvâl-i me'cûre müste'cirlerine tefvîz edilir.

Altıncı Mâdde: Tefvîz edilecek emvâl-i gayr-ı menkûle her memleket ahâlisi için ancak ta'yîn olunan iskân muntıkları dâhilindeki emvâl-i metrükeden verilen ve hîn-i i'tâ ve tefvîzden terk ettikleri emvâl-i gayr-ı menkûlenin nev' ve şeref ve mevki'i, nazar-ı dikkate alınır. Bu sûretle arâzi veya çiftlik dükkân veya her nev' akâr, değirmen veya fabrika terk etmiş olanlara yine yine aynı nev'den ve kâin oldukları mahallere göre köy, kasaba veya şehirlerde olmak üzere emvâl-i gayr-ı menkûle i'tâ olunur. Fakat muayyen iskân muntıkları dâhilinde aynı nev'den emvâl-i gayr-ı menkûle bulunmadığı takdirde yalnız terk edilen emvâl-i gayr-ı menkûlenin mevki'leri gözetilerek diğer nev' emvâl verilebilir. Bir iskân muntikası dâhilinde fabrika bulunmadığını ve diğer muntikada mevcûd olub, fakat o muntikada da Yunanistan'da fabrika terk etmiş kimse olmadığı takdirde yalnız fabrika terk edenlere münhasır olmak üzere iskân muntıkları hâricindeki fabrikanın i'tâsı câiz olduğu gibi taleb vukûunda iskân muntikası itihâz edilmiş olan mahallerde vâki' gayr-ı menkûl emvâl dahi verilebilir.

Yedinci Mâdde: Tefvîz olunan emvâl-i gayr-ı menkûle mübâdele muâmelesinin hitâm-ı kat'yesine kadar hiç bir sûretle bey' ve ferâğ olunamaz. Bunların hibe ve terhînleri veyâ te'minât irâesi de câiz değildir. Şekl-i hâzırlarının tebdil ve tağyiri ve hedm ve tahrîbi dahi memnû'dur. Şekl-i hâzırlarının tebdiline veyâ esâslı ta'mîre zarûret ve ihtiyâz hâsıl olursa evvel emirde mübâdele ve İskân Vekâletince ta'yîn olunacak usûl dâiresinde müsâade istihsâl edilmek muktezî olub yalnız ta'mûrât-ı cüz'îye istihsâl-i müsâade kayddan müstesnâdır. İş bu emvâl-i gayr-ı menkûleyi hedm ve tahrîb veya ihrâk edenler başkalarının emvâl-i gayr-ı menkûle sini hedm ve tahrîb veya ihrâk eylemişçesine mücâzât olunurlar.

Sekizinci Mâdde: 21 Eylül 1916 (8 Eylül 1332) târihli muvakkat mütemevvilân muhâcirine muvakkaten tevzî' ve i'tâ edilüb el-yevm taht-ı idârelerinde bulunan emvâl-i gayr-ı menkûle iş bu kânun ile muayyen şurût ve nisbet dâiresinde kendilerine tefvîz olunacaktır.

İş bu emvâl-i vâzu'l-yed olanlar, mübâdeleye tâbi' memleket ahâlisinden oldukları takdirde emvâl-i mebhûsenin ikinci mâddede zikr edilen nisbetden fazla kalacak kısmı mübâdeleye gayr-ı tâbi' memleket ahâlisinden olanların ise tamâmı istirdâd veyâ bedelleri muksitan istifâ kılınmak üzere ibkâ edilebilir. İşbu husûsun suver-i tatbikiyesi bir ta'lîmâtname ile ta'yîn ve tesbît kılınacaktır.

Dokuzuncu Mâdde: İşbu kânûnun icrâsına mübâdele, i'mâr ve iskân ve mâliye ve adliye vekîlleri me'mûrudur. (Resmi Ceride, h.1342, 14 Şevval/m. 1340, 17 Mayıs, Kanun no:70.2).

Bu kanuna göre, Mübadillere verilecek arazi, tarla, ev gibi gayr-ı menkuller Yunanistan'daki mallarına göre verilecektir. Bununla birlikte mübadillere ev verilirken mübadillerin ailevi durumu, ailenin fert sayısı gibi ölçütlerde göz önünde bulundurulmuştur.

3.3.Mübadele Uygulaması ve Mübadele Kuruluşları

Söz konusu mübadelede Türkiye'de nasıl bir yol izlendi? Yunanistan'da kurulu bir düzeni olan Türkler, Türkiye'ye getirildiğinde onlara Yunanistan'daki hayatları sunulabildi mi? Mübadele

işlemi nasıl, ne şekilde cereyan etti? Mübadele işlemleri sırasında cereyan eden olaylar, yeni ihdas edilen kurumlar oldu mu? Türkiye mübadele sorunu nasıl çözdü? Mübadele işleri Osmaniye (Cebel-i Bereket) iline nasıl yansıdı? Osmaniye'ye (Cebel-i Bereket) Yunanistan'ın neresinden Türkler yerleştirildi? Osmaniye'ye yerleştirilen bu insanların ekonomik durumları nasıldı? Makalenin ilerleyen aşamalarında bu soruların cevabı aranacaktır.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, Osmanlı Devleti birbiri peşi sıra savaflara katıldı. Osmanlı Devleti, katıldığı bu savaflarda yenik düştü. Bu yenilgi, Osmanlı Devletinin aslında yıkılma arefesinde olduğunu göstermekte idi. Kurtuluş Savaşı için yapılan mücadele tüm yokluk ve yoksunluklara rağmen başarılı oldu. Lozan Barış Antlaşması ise yeni devletin kuruluşunun en önemli senedir. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu. Yeni devlet, Osmanlı Devletinin mirasçısı olması nedeni ile Osmanlı Devletinin tüm sorumluluklarını yüklenmek zorunda kaldı. Bunun yanı sıra Ankara Hükümeti, Lozan Antlaşmasında yer alan "Mübadele" maddesini uygulamak üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bir kaç kanun çıkarttı. Bu kanunlardan bir tanesi Mübâdele, İmar ve İskân Vekâleti İhdâsına dairdir(Resmî Ceride, h. 1342, 7 Rebîü'l-Evvel /r. 1339, 18 Teşrîn-i Evvel). Bu teşkilat kanunu 9 Aralık 1920 (27 Rebîü'l- Evvel sene 1339) yılında Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmî Ceride, h. 1342, 27 Rebîü'l-Evvel/r. 1339, 7 Teşrîn-i Sâni). Kanun, fakirlik ve yoksunluğa rağmen, mübadele işlemlerinin maddi finansmanını sağlamak amacı ile çıkartılmıştır. Kanunun adı: "Lozan Mukâvelenâmesine Müstenit Mübâdele-i Ahâlî ve Emvâl, Mesârif-i Umûmiyesine Âid Tahsîsât Kânûnu" idi. Bu kanuna göre "Mübâdele ve İmar Genel Müdürlüğü" Bütçesine 3.050.448 Lira ödenek ayrıldı. Söz konusu kanuna göre bu ödenek mübadele işlemlerine, mübadele işlemlerinde görev alacak memurların maaş, ödenek, sevk, iaşe, iskan, tamirat, inşaat ve sağlık önlemleri için kullanılacaktır (Resmî Ceride, h. 1342, 20 Rebîü'l-Âhir 1342/r. 1339, 29 Teşrîn-i Sâni). Mübadele işlemlerini yürütebilmek için de "Mübâdele İmar Müdüriyyet-i Umumiyesi" adında bir genel müdürlük kurulur (Resmî Ceride, h. 1342, 20 Rebîü'l-Âhir/ r. 1339, 29 Teşrîn-i Sâni). Söz konusu müdürlüğün görevi ise mübadele işlemlerini yapmak, göç edenleri iskân etmek, savaş nedeni ile yıkılan, yanana şehirleri yeniden onarmak ve imar etmektir. Kanuna göre, Mübâdele ve İmar Genel Müdürlüğü, İcrâ Vekilleri Heyeti'ne bağlanmıştır. Bu işlemlerin yanı sıra Mübadele işlemlerini daha sağlıklı yürütebilmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde uzun bir tartışmanın ardından "İmar Vekaleti" kurulmuştur (Resmî Ceride, h. 1342, 20 Rebîü'l-Âhir/r. 1339, 29 Teşrîn-i Sâni). Mübadele İmar ve İskan Kanunu da mübadele iş ve işlemlerinin daha düzenli çıkartılması için 19 Kasım 1923 (9 Rebîü'l-âhir sene 1342) tarihinde çıkartılmıştır. Bu kanunun maddeleri aşağıdaki, gibidir(Resmî Ceride, h. 1342, 9 Rebîü'l-Âhir /r. 1339, 18 Teşrîn-i Sâni).

Mübadele konusu sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. Sosyal, siyasi, ekonomik, zirai, bir çok yönü vardır. Bu dev nüfus hareketliliği, üst üste savaflarla fakirleşmiş, imparatorluk bakiyesi olarak Anadolu'da inşa edilen, yeni Türk Devleti'ni, ekonomik açıdan sıkıntıya sokmuştur. İşte bu sıkıntıları aşabilmek adına, Mustafa Kemal Atatürk, mübadele için gerekli parasal sorunları çözmek için İslam aleminden yardım istemiştir. Atatürk, bu yardım isteğini Hilal-i Ahmer Cemiyeti aracılığı ile yapmıştır. Atatürk'ün mübadele sorununu çözmek için İslam aleminden yardım toplama çabaları, mübadele meselesinin yeni Türkiye için, ne kadar masraflı, çetin bir işlem olduğunu göstermektedir(Akşam Gazetesi, r. 1339, 25 Teşrin-i Evvel).

Mübadele mevzuatının fişegi Lozan'da ateşlenmiş, TBMM'de yasallaşmış ve alt yapısı oluşturulmuştur. Bakanlar kurulu süreci yönetmek için bir yandan yasal komisyonlar, kurum ve kuruluşlar oluştururken, bir yandan da Yunanistan'dan gelecek olan mübadillerin Yunanistan'da bir hak ve mal kaybına uğramaması için yoğun şekilde çalışılıyordu. Zira Yunanistan, mübadele görüşmeleri sırasında, İstanbul'daki Rum kesiminin mallarını güvence altına aldığı gibi Türk hükümetinin İstanbul'daki Rum tutuklulara yönelik uygulamalarını dahi titizlikle takip ediyordu.

Türk hükümeti ise mübadil olarak geleceklerin hem açık kimliklerini tespit edebilmek hem mal varlıkları hakkında bilgi sahibi olabilmek için çeşitli formlar hazırlamıştır.

3.4.Mübadele Yolculuğu

Mübadele-i ahâli yani halkların karşılıklı yer değiştirmesi, Lozan Barış Antlaşması'nda bir takvime bağlanmamıştı. Lozan Barış Antlaşması'nın imza tarihi 24 Temmuz 1923 olmasına rağmen Halkların Mübadelesi Antlaşması Yunanistan ile önceden imzalanmış ve kayıt altına alınmıştı. Bu antlaşmaya dayanılarak yani Lozan Barış Antlaşması resmî tarihinden önce, 11 Temmuz 1923 günü mübadelenin uygulanması için bir talimatname çıkartılmıştır. Bu talimatnamede, Yunanistan ve Türkiye'deki halkların karşılıklı olarak yer değiştireceği anlatılmaktadır. Halkların yer değiştirirken uygulanacak esaslar da bu talimatnamede düzenlenmiştir.

Halkların Mübadelesi Antlaşması imzalandıktan sonra, Yunanistan kendi topraklarındaki Müslümanlara zulmetmeye ve bu insanlara baskı yapmaya başlamıştır. Bu baskı ve işkencenin sebebi Türkler'in bir an önce Yunan topraklarından ayrılmalarını sağlamaktır. Yunanistan özellikle Midilli'de bulunan müslümanlara, insanlıkla bağdaşmayan zulmü yapmıştır. Oysa mübadele hazırlıkları tamamlanamamıştır. Midilli'deki halkların kitlesel olarak taşınması için zamana ihtiyaç vardır. Mübadele hazırlıkları tam manası ile tamamlanmadığından Midilli'de bulunan Müslümanların biraz daha sabretmeleri gerekmiştir(Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 030.10.00.00.123.873.4.2). Bu sabır ise günlerce limanlarda aç, susuz ve çaresiz bekleyişe dönüşmüştür. Mübadele uygulamalarını kolaylaştırmak için mübadilleri taşıyan gemilerden sıhhiye vergisi alınmaması da önceden kararlaştırılmıştır(BCA, BCA, 030.10.00.00.123.874.2.2).

Türk hükümetinin mübadiller için hazırladığı formlardan bir tanesi tasfiye talepname formudur. Söz konusu bu form ileride daha geniş anlatılacağı üzere, mübadillerin Yunanistan'da bulunan taşınır ve taşınmaz malları ile ilgili verilen bilginini doğru olduğunu taahhüt altına alan bir formdur.

3.5.Tasfiye Talepnemeleri

Yunanistan ile yapılan anlaşma doğrultusunda mübadiller, Yunanistan'daki mallarını ya da gelir getiren mülklerinin hâsılını alabilmek için yerleşim yerlerinde oluşturulan komisyonlara başvurmaları gerektiği anlaşılmaktadır. Komisyonlara baş vuran mübadillerin Yunanistan'da olan mallarını ispat etmek noktasında mübadillerin ifadeleri ve tasfiye talepnemeleri oluşturulurken şahitlerin de ifadeleri gözöünde tutulmuş ve oluşturulan tasfiye talepnemeleri yerel yetkililer tarafından onaylanmıştır(Çelebi 2006:37). Muhtelit Mübadele Komisyonu'nca hazırlanan tasfiye talepnemelerinin ilk formunda, ilk sayfasında, mübadilin ve babasının adı, Yunanistan'da yaşadığı il, ilçe ve köy ismini, mübadillerin Türkiye'de hangi il, ilçe ve köye yerleştirildiği bilgisi vardır. Tasfiye talepnamesinin bu ilk sayfasında yer alan bilgiler hayatî öneme sahiptir. Zira mübadiller ile ilgili Yunanistan'da ya da Türkiye'de bir sorun ortaya çıktığında, mübadili Türkiye'de bulmak ve Yunanistan'daki sorunu da daha hızlı çözüme kavuşturabilmek mümkün olacaktı. Tasfiye talepname formunda, mübadilin mesleğinin yazılacağı bir bölüm de ayrılmıştı. Bu küçük detaylar mübadillerin Türkiye'de ne iş yapacağı ile ilgili bizlere bilgiler de sunmaktadır (BCA, 130.16.13.2 / 41.17.11).

Tasfiye talepnamesi formunun, A Cetveli bölümü ise Yunanistan'dan hareket edilirken mübadil mallarının durumunu tespit etmek amacı ile hazırlanmış son derece önemli bir formdur. Bu formda Yunanistan'da yaşanan il, ilçe, köy ya da mahalle bilgileri, arazinin ya da emlakın ev, mağaza, tarla, bostan, orman, ya da mera olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Evin oda sayısı, mutfuğu, tuvaleti, mağazası, ahırı tespiti için gerekli detayı formda bulmak mümkündür. Önemli

detaylardan bir tanesi de arazinin yüzölçümünün ne kadar olduğu ve değerinin ne olduğudur. Formdaki bu detaylar bize Yunanistan'da mübadeleye kadar yaşayan Müslümanların, ekonomik durumları ile ilgili bizlere benzersiz fikirler vermektedir. Aynı formda, arazinin bostan olup olmadığı, yetiştirilen ürünlerin cinsi, sebze ya da meyve olup olmadığı yine formda dikkat çeken bir detaydır. Ürünlerin cinsine bakarak mübadillerin yaşadıkları yerler ve yerleştirildikleri yerlerin iklimi ve yerleştirildikleri yerin iklimini karşılaştırma şansına sahip oluyoruz. Arazilerin sınırları formda belirtilirken, araziye komşu olan insanların isimleri zikredilmektedir. Dolayısı ile bu isimlere bakarak, Müslümanların arsa/ev/tarla komşularının müslim mi, gayr-ı müslim mi olduğu tahminini yapmak imkanını bize sunuyor. Formdaki bir not ise yine bize önemli bir detayın kapısını aralıyor. Mübadil olan kişinin, Yunanistan'da başka bir il ya da illerde malı varsa bu malların bulunduğu her bir il için ayrı form düzenlenmesi gerektiği belirtiliyor. Tasfiye Talepnameleri çeşitli formlardan oluştuğundan ve bu talepnameler arşivde aynı klasörde olduğundan arşiv yer numaraları, her bir form için verilmemiştir. Tasfiye talepname formları içindeki belgeler kişiye özel belgeler olduğundan, arşiv yer numaraları her bir form için verilmek yerine, tasfiye talepnamesi düzenlenen, her bir mübadil için verilmiştir ((BCA, 130.16.13.2 / 41.17.11).

Tasfiye talepnamelerinde görülen bir diğer belgede ise tarlanın kişinin kullanımına nasıl geçtiği ile ilgilidir. Tarla, miras yolu ile mi kişinin elinde, satın alma yolu ile mi kişi tarlayı kullanıyor, yoksa hibe yolu ile mi tarla kişiye geçti? Bu ayrımı yine tasfiye talepnamelerinde bulabilmekteyiz. Bu formda, kişinin beyanına da yer verilmektedir. Tarla ya da evin bedelini öğrenmek bu form sayesinde mümkündür.

Mübadilin bıraktığı menkul mal için de bir form bulunmaktadır. Bu formda, mübadil Yunanistan'da ev eşyası bıraktı ise bu eşyalar, ticari eşya bıraktı ise ticari eşyalar ya da hayvanlarını bırakmış ise bu hayvanların sayısı, cinsi ve değerini öğrenmekteyiz. Bir başka formda ise mübadilin malı müsadere edilmiş ise bu detay hakkında bilgi vermesi istenmektedir. Müsadere edilen malların yıllık getirisi hakkında da form sayesinde bilgilenmek mümkündür.

Mübadiller kendileri ile ilgili gerekli bilgileri verdikten sonra söz konusu bilgilerin doğru olduğunu imzalayarak, verdikleri beyanın ve belgelerin doğru olduğunu anlatır imzalarını atmışlardır. Tasfiye talepname formları arasında yer alan bir formda ise menkul ve gayr-ı menkuller başka kişiye ferağat edilerek verilmiş ise bunun sebebi, değeri, sınırlarının ve büyüklüğünün ne olduğu, kişinin borcu ve bu işler yaptığı tarih kaydını formda bulmaktayız((BCA, 130.16.13.2 / 41.17.11).

Yunanistan'dan gelecek halkın maiyetlerini en kısa sürede kendilerinin temin edebilmesi için gerekli şartların oluşturulmasına yönelik çalışmalar bir talimatname ile vurgulanmıştır. Söz konusu talimatnamede, mübadele işleminin yapılabilmesi için üç milyon liraya ihtiyaç olduğu, bu paranın Ziraat Bankası kanalı ile karşılanmasının uygun olduğundan bahsedilmektedir. Ziraat Bankası, üç milyon lirayı verirken emval-i metruke mallarının mahsup edilmesi de bu talimatnamede kararlaştırılmıştır. Talimatname ayrıca, mübadillerin Yunanistan'dan beklemeksizin gelebilmeleri için gerekli vapurların tahsis edildiğinden bahsetmektedir. Mübadillerin nakillerinde Türkiye'deki sahillerin kapı olarak kabul edilmesi, gelenlerin de köylere yerleştirilmeye çalışılması, Rumlardan kalan emval-i metrukenin satılarak, mübadele işlerine gelir olmak üzere paranın, Ankara'ya gönderilmesi de istenmiştir. Talimatnamede yardıma muhtaç olanlara gerekli yardımların yapılması kararı alınmıştır (BCA, 030.10.00.00.123.872.15.1). Rauf Bey'in başkanlığında kurulan bir komisyon ise halkların karşılıklı olarak nasıl yer değiştirileceğine ilişkin bir toplantı yapar. Bu toplantıda mübadele için nasıl bir komisyon ve nasıl bir talimatname hazırlanması gerektiği görüşülür (Tanin Gazetesi, h. 1341, 7 Zi'l-Hicce/r. r.1339, 22 Temmuz). Akşam Gazetesi, bu talimatnamenin 1 Ağustos 1923 tarihli Akşam gazetesi, 2 Ağustos 1923 tarihli sayısında açıklanacağını okuyucularına

duyurmuştur (Akşam, r. 1339, 1 Ağustos). Akşam Gazetesi, 3 Ağustos tarihli sayısında ise mübadele işleminin İsmet Paşanın Lozan'dan dönmesinden sonra başlayacağını sütunlarına taşımıştır. Habere göre Mübadiller aşağıdaki illerde iskan edilmeleri planlanmaktadır.

Tablo 1: Muhacirlerin İskan Edileceği İller (Akşam, 3 Ağustos 1339).

Antalya	Adana	Konya
Karaman	Niğde	İzmir
Adalar Denizi Sahilleri	Tekfur Dağı (Tekirdağ)	Samsun

Yunanistan'da mal varlığı fazla olan mübadiller, Türkiye'de Yunanistan'daki mallarına eşdeğer mal beklentisi içindedirler (Akşam, r.19 Ağustos 1339). Yunan hükümeti ise mübadele işlemlerinin ertelenmeyeceğini ve kış gelmeden bitirileceğini ifade etmektedir (Akşam, r.23 Ağustos 1339). Ankara ise mübadele hazırlıkları için komisyonlar kurmakta (Akşam, r.1339, 2 Eylül), planlamalar yapmaktadır (Akşam, r.1339, 31 Ağustos). Mübadele uygulama arefesinde iken, kamuoyunda bir çok tartışma yaşanır. Necmettin Sadık imzalı bir yazıda ise mübadelenin bir imar, iskan sorunu olduğu ifade edilmiştir. Mübadiller ile birlikte ülkeye girebilecek hastalıklara dikkat çekilmiştir. Türkiye'de bulunan Rumların zaten çoğunun kaçtığını, bu nedenle mübadele etmeye gerek olmadığı gibi fikirler bu yazıda ortaya atılmıştır. Söz konusu yazıda, İmar ve İskan Bakanlığı kurulması, hatta Amerika'dan uzmanlar getirilmesi de önerilmiştir (Akşam, r. 1339, 4 Eylül).

Lozan Barış Antlaşması hayata geçmeden, mübadele komisyonu kurulması, mübadelenin nasıl ne şekilde yapılacağını tartışılması konuya verilen önemi yansıtmaktadır.

3.6.Trajik Mübadele Uygulamaları ve Mübadillerin Durumu

Yunanistan ile mübadele antlaşması imzalandığında hazırlıklara başlandı. Yunanistan'da servet ve rahat içinde yaşayan bir çok Müslüman, Türkiye'ye getirildi (Akşam, r. 1339, 9 Teşrin-i Sâni). Yunanistan'dan getirilen mübadillerin yaklaşık sayısı beş yüz bin olarak tahmin edilmektedir. Mübadele işlemleri sürerken Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey tahmini rakamın üç yüz elli bin civarı olacağını söylemekteydi (Babalık, h. 1342, 22 Şevval/r. 1340, 26 Mayıs).

Selanik'te, Yunanistan makamlarınca toplanan 20.000 kişiden, 5.000 kişisi Tekfur Dağı'na (Tekirdağ) gönderilmek üzere gemilere bindirildi (Akşam, r. 1339, 18 Teşrin-i sâni). Ege'nin diğer yakasından gelen zengin Müslümanlar, Türkiye'nin değişik yerlerine dağıtıldı. Yunanistan, Selanik'te topladığı yirmi bin muhacire ek olarak, on bin kadar daha muhacir topladı. Toplanan muhacirlerin bir an önce Türkiye'ye sevk edilmeleri gerekmektedir. Bir an önce sevk edilmezler ise, baş gösteren salgın hastalığın, muhacirler arasında yayılma hızının artmasından korkulmaktadır (Akşam, r. 1339, 6 Kanun-ı Evvel). Yukarıda da beyan edildiği üzere, Yunanistan'ın Midilli Adası'nda mübadele uygulaması için toplanılan Müslümanlar ise sefil, aç ve perişan bir şekilde bekletilmişlerdir (Sönmez, 2019:1-207). Bu bekletmelerde içler acısı trajediler görülmüş ve şahit olunmuştur. Midilli'deki mübadeleye tabi Müslümanların perişanlıklarının ortadan kalkması için vakit kaybedilmeden Türkiye'ye gönderilmeleri istenmiştir (BCA, 030.10.00.00.123.873.4.1). Bir yandan muhacirlerin nerelere yerleştirileceği, bir yandan Yunanistan'ın durumu fırsata çevirip topraklarındaki Müslümanları bir an önce Türkiye'ye gönderme çabaları, muhacir nakli, sevki ve ihtiyaçlarının karşılanması noktasında sıkışıklığı ve karışıklığı arttırdı. Yunanistan'dan acele ile getirilen mübadiller, bazı bölgelere yerleştirilmeye başlandı. Bu yerleştirmeler geçici ve sağlıksız olduğu için, mübadiller ölüm ile

karşı karşıya gelirler. Bu ölümlerin anormal ve nispeten bir şekilde fazlalığı ise dikkat çekmektedir (Akşam, r. 1341, 8 Kanun-ı sani/h. 1343, 12 Cemaziye'lâhir). Özellikle Ahır Kapı mübadilleri yerleştirildikleri misafirhanelerde açlıktan, soğuktan ve hastalıktan kırılırlar (Akşam, r. 1341, 16 Kanun-ı Sani). İstanbul'daki mübadillerin ağır şartlar altında yaşamaya çalışmaları, kamuoyunda rahatsızlık meydana getirmiştir. Bu durum karşısında, Taksim'de bulunan emvâl-i metrûke binalarından Kahyaoğlu Apartmanı tahliye edildi ve mübadillere tahsis edildi (Akşam, r.1341, 13 Şubat). Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen Türkler, Türkiye'de yaşayan Rumların evlerine yerleştirilmesi planlanır. Emvâl-i metrûke denen bu evlere muhacir ve mübadillerin yerleştirilmesi ilgili mevzuat çıkartılır. Söz konusu mevzuat, muhacir ve mübadillerin, buralara yerleştirilmesini emretmektedir. Bu planlamaya rağmen, Yunanistan'dan getirilen mübadillerin bir bölümü, Yenikapı'da bekletilir ve adeta ölümle baş başa bırakılır. Emvâl-i metrûke evleri, "mübadele" kapsamında gelmeyenlere verilmemesine, mübadillerin dışında buralarda başkalarının ikametinin yasaklanmasına rağmen açıkta kalan onlarca mübadil hayati sıkıntılar çekmişlerdir (Akşam, r. 1341, 28 Kânun-ı Sâni). Anadolu toprakları doksan üç Harbi, Osmanlı Yunan Savaşı, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgâlini, Balkan Savaşlarını, Birinci Dünya Savaşını ve Kurtuluş Savaşını birbirinin peşi sıra yaşamıştır. Bu cennet gibi toprakların fukaralaşan insanlarını bekleyen yeni bir sıkıntı mübadillerdir. Bu dev nüfus hareketliliği, Anadolu'nun, sefaletle duçar olmuş ancak ruhu yüce Anadolu halkını mübadillere karşı seferber olma sorumluluğunu üstlenmeye sevk etmiştir. Mübadillere devletin yardımının kısa kaldığı anlarda Anadolu halkı bu insanların imdadına yetişmiştir. Mübadillere çift hayvanı verilmiş ancak herkese çift hayvanı vermek mümkün olmamıştır. Bu durum mübadillerin çift hayvanları konusunda sıkıntı yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Bunun için de yerli vatandaşlardan, muhacirlere yardımcı olması istenmiştir (Resmî Ceride, h.1342, 26 Rebî'ül-âhir/ r. 1340, 24 Teşrin-i sâni).

Başlangıçta kargaşa, karışıklık, kararsızlık o kadar çoktu ki Selanik mübadili on aile, Kütahya'ya gönderilmeleri uygun görüldü, ancak daha sonra İstanbul'da iskanları kararlaştırıldı (Akşam, r.1341, 13 Şubat). Gazete haberleri, mübadillerin kötü durumda olduğunu bildirmesine rağmen evleri yanan insanların ve bazı kendini bilmezlerin Rumlardan kalma evlere yerleşmesi, mübadillerin iskan sorununu içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Mübadillerin hakları olan evlere haksız yere başkaları oturmuşlardır. Bunu önlemek için Rumlardan kalan evlerin sadece mübadillere verileceği yollu Akşam Gazetesinde "Bir Ay Zarfında Emvâl-i Metrûke Hânelerine Tevzi ve İskân Edilmiş, Açıkda Muhacir Kalmaması Mukarrerdir." başlıklı bir haber yayımlanır (Akşam, r. 1341, 28 Kanun-ı Sâni/ h.1343, 3 Receb). Bu habere göre altı ay içinde bu evlere mübadiller yerleştirilecektir.

3.7.Mübadillerin Özlük Hakları ve Çeşitli İstatistikler

Mübadele işlemleri için, formlar oluşturuldu. Bu formlar mübadillerin, Yunanistan'da mallarına el konulup konulmadığını, bu mallara el konuldu ise bedelinin tespit edilmediğini ve bedelinin ödenip ödenmediği sorularına cevap niteliğinde formlardı. Söz konusu formlar, Yunanistan'dan gelecek olan mübadillere, Türkiye'de verilecek arazi ve mallar için bir kılavuz niteliği taşıyordu. Bunun yanı sıra bu formlar Yunan hükümetinin, Yunanistan'daki Müslüman kesimin mallarını haksız yere el koyduğunu tespit eder nitelikte idi. Mübadiller, Türkiye'ye önce yerleştirilmiş daha sonra bu insanlara mallarının karşılığı ödenmeye başlanılmıştır. Bu konu ile ilgili çıkartılan kararname mübadillerin para ve mallarının nasıl verileceği izah edilmiştir (BCA, 00000001). 23/11/1931(BCA, 0300.18.01.02.15.77.017), 31/10/1930 (BCA, 030.0.18.01.02.16.84.019), 25/12/1931 (BCA, 030.0.18.01.02.18.13.011), 01//07/1931 (BCA, 030.0.18.01.02.21.47.017), 27/07/1931 (BCA, 030.0.18.01.02.22.55.006), 17/08/1931 (BCA, 030.0.18.01.02.22.59.011) tarihli çıkartılan kararnamelerde, mübadele işlemlerinin sağlıklı

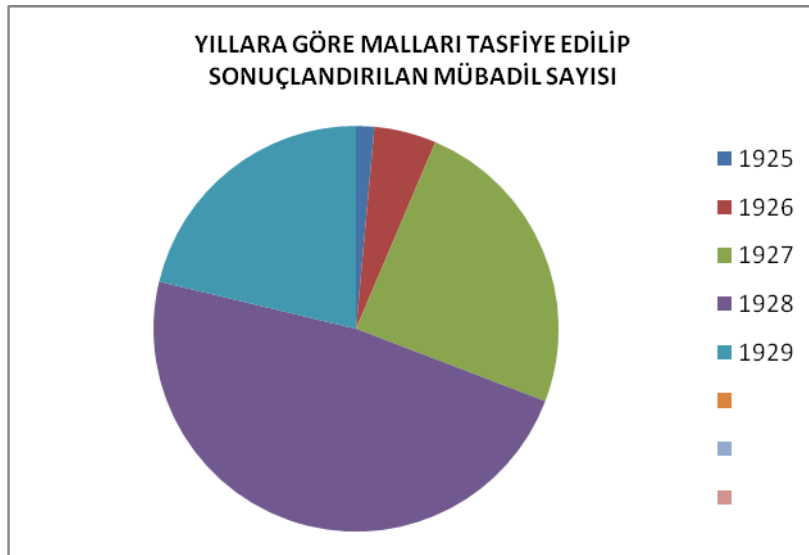
yürütülebilmesi için, Muhtelit Mübadele Komisyonlarına her seferinde farklı miktarda avans paralar tahsis edilmiştir.

Yunanistan, Türk mübadillerinin mallarına el koymuş ve mallarını gasp etmiştir. Muhtelit Mübadele Komisyonu, Yunanistan'ın bu tutumunu protesto etmiştir (Akşam, r.19 Şubat 1341) Yunanistan'da, bu çirkin uygulamalar olurken, Türk Hükümeti, çeşitli nedenlerle Türkiye'yi terk edemeyen Rumlara ek süre veriyordu (Akşam, r. 1341, 21 Şubat). Ülkeyi terk eden Rumların evleri ise Yunanistan'dan gelen muhacirlere tahsis edildi (Cumhuriyet, r. 1340, 14 Mayıs). Emval-i gayr-ı metruke olarak adlandırılan Rum evleri ve bağları ilk etapta mübadillere verilmez. Mübadillere verilmeyen Rum bağları ise bakımsızlıktan, sulanmamaktan, budanmamaktan kurur gider. Dönemin Akşam gazetesi bu durumu sert bir şekilde eleştirmiştir (Akşam, h. 1342, 18 Şevval/r. 1340, 22 Mayıs). Rum evleri Mübadele işlemi sırasında ülkeye, Yunanistan'dan bulaşıcı hastalık gelmemesi için Yumurtalık limanı ve diğer limanlarla ilgili tedbirler alınmıştır (BCA, 030.10.00.00.177.219.3). Kızılay ise mübadillerin bulaşıcı hastalık ile yurda girişini kontrol etmek ve mübadillere barınma, sağlık vs. konularda yardımcı olabilmek adına çalışma ve tedbirler almaktadır (BCA, 030.10.00.00.123.873.3.2).

Yunanistan'dan gelen mübadillerin mallarının da mübadelesi yapılmıştır. Türkiye'ye gelen mübadillerin 26/10/1929 yılına kadar mal mübadelesi dosyası açılmış ve sonuçlandırılmış aile miktarı ise aşağıdaki gibidir.

Tablo 2: Gelen Mübadil Aileler ve Halledilen Dosya Sayısı:

Yıl	Adet
1925	53
1926	181
1927	892
1928	1752
1929'a kadar	777
TOPLAM	3655

Grafik 1: Yıllara Göre Malları Tasfiye Edilip Sonuçlandırılan Mübadil Sayısı

1929 yılından sonra mübadillerin dosyalarının çözülmesi ve dosyanın kapatılmasında bir artış vardır. Bu artışı aşağıdaki tabloda görmekteyiz.

Tablo 3: Mübadillerin Mallarını Tasfiyesini Gösterir Tablo:

Sene	Ay	Aded
1929	Mayıs	1546
1929	Haziran	1604
1929	Temmuz	1301
1929	Ağustos	1884
1929	Eylül 15'e kadar	640
TOPLAM		9377
GENEL TOPLAM		10.032
		17667

Tablo 4: Vilayetlerde mübadillerle ilgili açılan dosya miktarını gösterir tablo:

27699
3655
24044
1929 mayısı başından Eylül 15'e kadar bitirilen dosya
6377
El yevm elde mevcut bulunan dosya miktarı ise:
17657

Mübadillerden isteyenlere mallarını getirebilme özgürlüğü tanınmıştır. Bakanlar Kurulu kararı ve İmar ve İskan Vekaletince hazırlanan bir cetvelde insanların nereden, hangi limandan bindikleri, yanlarında kaç tane hayvan, kaç tane araba olduğunu gösteren ve 23 Şubat 1920 (23/12/1336) tarihli cetvelde insanların yanlarında getirmek istedikleri ve getirebilecekleri malzemeleri getirdiklerini anlıyoruz. Cetvel aşağıdaki gibidir (BCA, 030.18.01.01.8.43.12.1).

Tablo 5: Mübadillerin gemilere bindiği yerler ve yanlarına aldıkları eşyayı gösterir tablo

İrkâb iskelesi	İhrâc iskelesi	İnsân	Hayvân		Eşyâ Ton	Araba Aded	Mülâhazât
			Küçük koyun, keçi, buzağı	Büyük bığır, öküz, sığır, deve			
Selanik ve Kavala	İzmir	35 0	50	400	400	300	Sandal eski arabanın takarruru üzerine hesâb edilecektir
Selanik ve Kavala	İstanbul ve Marmara havzası	35 0	50	400	400	300	
Selanik ve Kavala	Erikli Trabzon	58 0	82	650	650	490	Her iki iskele dâhil
Girid Limanlarından	Mersin ve Silifke	55 0	75	620	620	470	

Girid Limanlarından	Menteşe sevâhiline	49 0	70	560	560	420	Kuş Adası ? her ikisi
Girid Limanlarından	Edremid ve Ayvalık	40 0	55	450	450	430	
Girid Limanlarından	İstanbul ve Marmara Havzası	43 0	60	490	490	360	

Mübadele kapsamında olanların ise Türkiye'de evlilik yapması, mübadele uygulamasından istisna tutulmasını engellemiştir. Bu kapsamda Todor kerimesi Kanya'nın (BCA, 030.18.01.01.8.49.17) ve yine Abdullah zevcesi Kadriye'nin (BCA, 030.0.18.01.01.010.36.9.001) evlilik ile mübadeleden kurtulamayacağı yapılan yazışmalarda ortaya çıkmıştır. Yumurtalık'a yerleştirilen Dudu isimindeki bir kadın ise özel durumundan dolayı Adana'ya yerleştirilmesi uygun görülmüştür (BCA, 272.00.00.13.81.15.4.1).

Bu belgelerden anlayacağımız gibi Türkiye'de kalabilmek, mübadele uygulamasından kurtulabilmek adına evlilik yapanlar olduğu gibi sahte kimlik düzenleyip Müslüman gibi davrananlara da rastlamaktayız.

4.Cebelbereket Sancağına Yerleştirilen Mübadiller

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinden (BCA) elde ettiğimiz bir vesikada mübadillerin iskan edildikleri iller sıralanmıştır. Bu iller sıralanırken ilk sütunda yer alan illere, kaç mübadil yerleştirildiği yazılmış ancak ikinci ve üçüncü sütunda yer alan illere ne kadar mübadil gönderildiği belirtilmemiştir. Bu cetvelde illerin karşısında ilçeler de yazılmıştır. Biz sadece Cebel-i Bereket ilinin ilçelerini yazmayı uygun bulduk.

Tablo 6: Mübadillerin yerleştirildikleri iller şunlardır (BCA, 272.00.00.65.6.3.4.1):

Mübadilin Yerleştirildiği İl	Mübadil sayısı	Mübadilin Yerleştirildiği İl	Mübadil sayısı	Mübadilin Yerleştirildiği İl	Mübadil sayısı
Ankara	22 351 64 10	Kütahya		Muğla	
İstanbul	418 131 462 4499 10088	Afyon Karahisar		Isparta	
Tekir Dağı		Balıkesir		Antalya	
Kırklar eli					
Edirne	959 821 2063 3461 5937 1921	Manisa		Silifke	
Çanakkal'a		İzmir		Mersin	
İzmit	1810	Aydın		Adana	
Bursa		Denizli		Cebel-i Osmani	

				Bereket	ye Toprak Kal'a Dört Yol Hassa
Bilecik		Denizli		Mar'aş	

Lozan Barış Antlaşması ve kanunlar çerçevesinde, mübadele maddesi, uygulama sahasına konulmuştur. Bu çerçevede Cebelibereket Vilâyetine (Osmaniye) onlarca insan gönderilmiştir. Bu insanlar öncelikle Rumların terk ettikleri mahallere yerleştirilmişlerdir. Cumhuriyet Arşivi envanterinde yer alan 1926 tarihli bir belgeye göre Cebel-i Bereket, Osmaniye, Dört Yol ve Bahçe kazalarına 538 mübadil yerleştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu noktada terk edilmiş boş ev ve sahipsiz tarım arazilerini tespit edebilmek için bölgeye bir heyet gönderilmiş ve heyetin yaptığı çalışmaya göre Maraş ve çevresinde iskan edilebilir nitelikte 430 haneden bahsedilmiş ancak söz konusu heyet, Cebel-i Bereket Sancağı'nda iskan edilebilecek hane olmadığını rapor etmiştir(Candeğer 2020:311). Dahiliye Vekaleti'nde İskan Müdiriyyeti'ne gönderilen R.22 Ağustos 1341/M. 22 Ağustos 1925 tarihli bir belgeye göre ise Maraş ve Cebel-i Bereket'te muhacir iskanına yetecek derecede emlak-ı milliyeye ait arazi olduğu anlaşılmaktadır. Cansever'in makalesinde muhacirlerin yerleştirilmesi için Maraş'ta yer olduğu ifade edilmiş ancak Osmaniye'ye yerleştirilecek muhacirlerin Osmaniye ve Zetinbeli'ne yerleştirilmesinden bahsedilmiştir. Oysa arşiv belgesi dikakattlice okunduğunda Osmaniye'ye yerleştirilecek kişilerin "zeytincilikle me'lûf" kimseler olması gerektiğinden yani bölge ziraatine uygun olması gerektiğinden bahsettiği görülür(BCA, Fon Kodu: 272.0.0-12, Yer Bilgisi: 45.77.12; Cansever 2020:311).

4.1.Cebel-i Bereket'te Mübadillerin Yerleştirildiği Yerler

Tablo5 ve Tablo 6'ya bakıldığında mübadillerin Yunanistan'ın neresinden geldikleri ve hangi illere gönderildikleri açıktır. Peki Cebel-i Bereket'e yerleştirilen mübadiller Yunanistan'ın hangi ilinden gönderilmişlerdir.

Cebelibereket iline yerleştirilen bu mübadiller kimlerdir? Cebelibereket'in nerelerine yerleştirilmişlerdir? Yunanistan'da hayat standartları nasıldı? Yunanistan'da ne kadar malları, eşyaları vardı? Geldikleri yerlerin iklim özellikleri, Cebel-i Bereket'in iklimine ne kadar benziyordu? Bu soruların cevabını alabilmek için T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) envanterinde bulunan belgeler titizlikle tarandı. Mübadele işlemleri, Muhtelit Mübadele Komisyonu tarafından yürütüldü. Komisyon mübadiller ile ilgili detaylı bilgiler elde edebilmek için çeşitli formlar hazırladı. Komisyonun hazırladığı bu formlara, Tasfiye Talepname Formları adı verilmektedir. Bu formlarda yer alan bilgiler, mübadele ve mübadiller ile ilgili, bize bilgiler sunmaktadır. Yunanistan'dan gelenler, hangi ilden, hangi ilçeden, hangi köyden geldiği ve ne meslek ile uğraştığı yazılıdır. Yunanistan'a gönderilen Rumlar, Türkiye'de genel itibarı ile duvar ustalığı, dülgerlik doğramacılık vb bir çok işle uğraşmışlardır. Bu Rumların yerine iskan edilen muhacirlerin ise yapabilecekleri iş, meslek sınırlıdır. Bunlar bostancılık, çeltik, çilek ekmekte özellikle de tütün yetiştirmektedirler. Oysa Türkiye'de iskan edildikleri yerde yetiştirmek istedikleri tütünü Reji idaresi yasaklamaktadır. Gurbet gibi, göç gibi bir dehşeti yaşayan bu insanların yaptıkları en iyi işi yapmaktan men edilmeleri demek, açlığa mahkum edilmeleri demektir. Bu nedenle Tasfiye Talepname formlarında muhacirlerin mesleklerinin

yazılması ve bu mesleğe göre iskan edilme çabaları yadsınamaz bir ayrıntıdır (Cumhuriyet, r. 1340, 16 Mayıs).

Elimizde bulunan Tasfiye Talepnamelerine göre Cebel-i Bereket mübadillerini bir liste halinde vermek yararlı olacaktır. Bu tasfiye talepnamelerinden birinde cetvelde, liva kısmına Cebel-i Bereket yazılması gerekirken Osmaniye yazılması dikkat çekicidir. Bugün il merkezi olan Osmaniye ile, o dönemki vilayet merkezi olan Cebel-i Bereket'in farklı yerleşkeler olması nedeni ile bu ayrıntı, not edilmesi gereken önemli bir durumdur. Tasfiye Talepnamelerinde dikkat çekici bir unsur da bugün Osmaniye iline bağlı olan Kadırlı ilçesinin o dönemde Kozan'a bağlı bulunmasıdır. Siyasi dağılım, coğrafi yakınlık ve kültür açısından bakıldığında Kadırlı'nın o dönemde Kozan'a bağlı olması da anlaşılabilir bir durumdur. Yine bu belgelerden yola çıkarak Hasan Beyli'nin o dönemlerde Bahçe'ye bağlı bir köy mesabesinde olduğu net bir şekilde görülmektedir.

Dörtyol'da terk edilmiş evlere çeşitli insanların oturması üzerine yapılan şikayetler sonucunda terk edilmiş evlerin ve tarlaların (emval-i hayr-ı menkûle) sadece mübadillere verilmesi ile ilgili Ankara'dan gönderilen izahî yazılar mübadele sorununa hassasiyetle yaklaşıldığını göstermektedir (BCA, 272.00.00.11.20.101.15). Dörtyol'da bulunan emval-i gayr-ı menkûleden bulunan evlerin sayısı ise aşağıdaki tabloda sunulmuştur (BCA, 272.00.00.12.43.64.10.1). Cebel-i Bereket Vilayetine bağlı Dörtyol ilçesinde Girit, Kandiye ve Rumeli'den gelen yetmiş beş hanede ki bunların kişi sayısı iki yüz seksen altıdır iskan edilmiştir. Mübadil olmayan seksen bir kişi ise otuz haneye yerleştirilmiştir. Oysa mübadil olmayanların emval-i gayr-ı menkûleye yerleştirilmesi kanun dışı bir uygulamadır (BCA, 272.00.00.12.43.64.10_2 ve 3).

Tablo 7: Dörtyol'da Mübadiller için Elverişli Hane Sayıları

İkamete elverişli ev sayısı	105
Tamire Muhtaç Ev Sayısı	225
TOPLAM	330

Tablo 7 Yunanistan'dan gelen mübadillerin yerleştirilmesi için hazırlık yapıldığını ve Dörtyol'a yerleştirilmeleri durumunda, ikamete yarar ne kadar ev olduğu konusunda bir çalışma olduğu anlaşılmaktadır. Tablo 8'de ise Yunanistan'dan Cebel-i Bereket Sancağına gelen mübadillere ilk aşamada ne kadar arazi verildiği kaç kök portakal ağacı verildiği görülmektedir. Tablo 9'da ise Cebel-i Bereket Sancağı'na getirilen mübadillerin Cebel-i Bereket Sancağında hangi kazalara yerleştirildiği görülmektedir. Bu tablolarda yer alan bilgiler, arşiv belgesi olarak makale metninde referans olarak gösterilmiş olduğundan, oluşturulan tablolardaki her bilginin ait olduğu belgelerin künyeleri tekraren verilmemiştir. Grafik 1'de ise Cebel-i Bereket'e Selanik ve Girit'ten gelen mübadillerin hane sayıları hızlı bir bakış sağlamak ve Cebel'i Bereket'e gelen mübadillerin genelde Selanik ve Girit'ten geldiğini göstermek amacı ile grafiksel olarak verilmiştir. Bu grafikte görüleceği üzere Cebel'i-i Bereket'e gelen Yunanistan mübadilleri 18 hane ile Selanik'ten, 4 hane ile Girit'tendir. Bu durumda Cebel-i Bereket Sancağına ağırlıklı olarak Selanik'ten mübadil gelmiştir.

Cebel-i Bereket Vilayetinden Ankara'ya gönderilen bir yazıda ise yazının çıktığı tarih itibarı ile mübadillerin sayısı ve yerleştirildikleri ilçeler şu şekildedir (BCA, 272.00.00.12.45.75.18).

Tablo 8: Cebel-i Bereket Vilayetindeki Mübadillerin Yerleştikleri ilçeler ve Mübadillere Verilen Araziler ve Portakal Ağaçları

Yerleşim Yeri	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Bahçe /dönüm	Portakal Ağacı/aded	Arazi/Dönüm
---------------	-------------	-------------	--------------	---------------------	-------------

Cebel-i Bereket	42	170	88 Bahçe		156
Dört Yol	366	1509	1422	11.030	122 2
Bahçe	71	277			350 0
TOPLAM	479	1956	1510	11.030	487 8

Tabloya ve verilere bakıldığında savaştan çıkmış, imparatorluğun küllerinden yeniden doğmuş açlık, yokluğun hüküm sürdüğü bu dönemde Yunanistan'dan gelen mübadillere imkanlar ölçüsünden Cebel-i Bereket vilayetinde arazi ve hane dağıtımı yapıldığı görülmektedir.

Mübadele uygulamasından yanlış ve yolsuzlukların da yapıldığı muhakkaktır. Bu noktadan Süleyman adındaki bir kişinin dilekçesini incelemek faydalı olacaktır. Mübadele uygulamasında iki kişiden oluşan bir aileye yedi odalı bir ev verilmiştir. Oysa bu tür evlerin daha kalabalık ailelere verilmesi noktasında yapılan itiraz yerinde bulunmuştur (BCA,272.00.00.12.49.97.31.1). Haksız uygulamalardan bir tanesi de Girit mübadillerinden Ahmet'e yapılmıştır. Giridli Ahmet'e tahsis edilen evi Mahmut adında bir kişi işgal etmiştir. Dört Yol kaymakamlığı bu duruma müdahale ederek ilgili kişiye evi tekrar iade etmiştir (BCA, 272.00.00.12.53.123.8.1).

Sıhhiye müdür Halim beyin tasfiye işlemlerinin hızlandırılması konusundaki yazışmalar ise bazı durumlarda mübadillerin tasfiye işlemlerinin hızlandırıldığını göstermesi açısından son derece önemli bir belgedir (BCA, 272.00.00.11.24.127.28.1 ve son hanesi 2-3-4 olan belgeler).

Tasfiye Talepnamelerine göre Cebel-i Bereket'e yerleştirilen mübadilleri bir listede göstermek uygun olacaktır.

Tablo 9: Tasfiye Talepnamesine Göre Cebel-i Bereket'e Yerleştirilen Mübadiller Tablosu:

İSİM	Yunanistan'da Yaşadığı Yer Bilgisi			Türkiye'de Yerleştirildiği Yer Bilgisi		
	İli	İlçesi	Köy/Mahalle	İli	İlçesi	Köy/Mahalle
Muhammed kerimesi Kübrâ hanım Bekir Çırâğı	Girit	Hanya	Nurigür	C. Bereket	Osmani ye	Hacıosm anlı
Zihni Beyoğlu Zihni Bey	(Girit) Kandiye	Kandiye	Avli	C. Bereket	Osmaniye	Ali Beyli
Zihni Beyoğlu Zihni Bey	(Girit) Kandiye	Kandiye	Avli	C. Bereket	Osmaniye	Ali Beyli
Mehmed Babalaki mahdûmu İbrâhim	Girit	Laşid (Sezen 2017:387)	Oyano (Uyanu) Köyü (Sezen 2017:598)	C. Bereket	Dört Yol	Turunçlu
Müteveffâ Doktor Kâmil Bey refikası Derya hanım ve mahdûmları Muhammed Fasih ve Osman Tâli Beye	Selanik	Tafsilat yok	Tafsilat yok	Osmaniye	Ceyhan	Adana
Kefinili Oğlundan Ahmed Oğlu Münif	Selanik	-	Yüncüler	Kozan	Kars-ı Zü'kadriye	Gayretli Harki

					(Kadirli)	Karyesi
Osmân Oğlu Hasan	Selanik	-	-	Kozan	Kars-ı Zü'kadriye (Kadirli)	Kara Bıçak Karyesi
Koca Mustafa Oğullarından Ali Efendi oğlu Hüsref Efendi	Selanik	Avrathisar	Anadollu	Osmaniy e	Toprak kal'a	-
Ömer oğlu Selim	Selanik	Avrathisar	Anadollu	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Hasan Oğlu Ali	Selanik	Avrathisar	Anadollu	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Hasan Oğlu Veli	Selanik	Avrathisar	Anadollu	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Halim Oğlu Sâlih	Selanik	Avrathisar	Anadollu	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Ali bin Molla Hasan	Selanik	Avrathisar	Anadollu	Osmaniy e	-	-
Ali oğlu Bayram Ali	Selanik	Kilkis	Hamzalı	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Veli Ağa oğullarından Ali oğlu Halil	Selanik	Langaza	Nevde	Cebel-i Bereket	Osmaniye	Hacı Osmanlı mahallesi
Kırak Hasan oğlu Durmuş	Selanik	Langaza	Yeni Mahalle	Cebel-i Bereket	Osmaniye	-
Ahmed bin Hamid	Selanik	Siroz	Demir Hisar	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Ali bin Hasan	Selanik	Siroz	Demir Hisar	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Destan ve Bağçe bünûn-ı Hasân	Selanik	Siroz	Demir Hisar	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Bekir Oğlu ismâil	Selanik	Siroz	Demir Hisar	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Mustafa Bin Salih	Selanik	Siroz	Demir Hisar	Cebel-i Bereket	Bağçe	Hasanbeyli
Hadice binti İbrahim	Selanik	Siroz-Pirinç	Görgün	Cebel-i Bereket	Osmaniye	Ali Beyli
Bahribezây Mehmed Ağa Mahdûmları Ali Ve İbrâhim Efendilerle Hemşireleri Fatıma ve Nazife	Girit	Resmo Kazası, Amarya Kasabası	Velyonos	Cebel-i Bereket	Osmaniye	Hacı Osmanlı mahallesi ¹

Bu listeden de anlaşılacağı gibi Cebel-i Bereket'e gelen mübadillerden on sekiz tanesi Selanik'ten, beş tanesi de Girit'ten gelmişlerdir. Girit'ten gelenlerin tamamı o zamanlar, Cebel-i Bereket'in kazası Osmaniye'ye yerleştirilmiş diğer bir tanesi o dönem Cebel-i Bereket'e bağlı Dört Yol'un Turunçlu Köyüne yerleştirilmiştir. Selanik'ten gelen on sekiz aileden iki tanesi o dönem Kadirli'ye yerleştirilmiştir. Kadirli o zamanlar Kozan'a bağlı bir kazadır. Selanik'ten gelen, geriye kalan on altı aileden on aile ise Bahçe ilçesinde o dönem köy olan Hasanbeyli'ye yerleştirilmiştir. Geriye kalan altı aile ise Osmaniye merkezine yerleştirilmiştir.

Cebel-i Bereket'e gönderilen mübadillerin çoğunluğu Selanik'ten gelmişlerdir. Mübadiller geldiklerinde genel itibarı ile emval-i metruke denilen evlerde iskan edilmişlerdir. Bu evler genel itibarı ile Ermenilerden kalan evlerdi. Rumlardan kalan ev olup olmadığı ise tespit edilmiş bir

¹ Hacı Osmanlı Mahallesi bugünkü viyadet olan Osmaniye'nin temelini teşkile den ilk köydür. Söz konusu köy Osmaniye kaza olduğunda Osmaniye'nin bir mahallesi olmuştur. Hacı Osmanlı Mahallesi Cerit ve Tecirli Aşiretine mensup insanlar teşkile etmiştir. Söz konusu bilgi için bkz: Murat Polat. "Arşiv Belgelerine Göre Tacirli Aşiretinin İskân ve Islâhı", Tarih Okulu Dergisi (Ağustos 2018). 731.

durum değildir. Ancak arşivde hangi evin kime ait olduğu ile ilgili kesin bir bulguya ulaşamadığımızdan bir oran vermek yanıltıcı olacaktır.

Tasfiye Talepnamelerinde mübadillerin meslekleri de kayıt altına alınmıştır. Cebel-i Bereket'e gönderilen Mübadillerin mesleklerini çıkarabilmek adına Cebel-i Bereket vilayetine yerleştirilen mübadillerin tasfiye talepnameleri incelenmiş ve bu kişilerin mesleklerinin tespiti bu şekilde yapılmıştır.

Tablo 10: Yunanistan'dan Cebel-i Bereket'e Gönderilen Mübadillerin Meslekleri

MESLEK ADI	
Kahveci	3
Rençber	3
Çiftçi	15
Belirtilmemiş	2

Tablo 10'a bakıldığında Cebel-i Bereket'e gelen mübadillerin büyük çoğunluğunun çiftçi olduğu görülmektedir. Cebel-i Bereket'in iklimi Yunanlı mübadillerin alışık olduğu iklimdi. Mübadillerin Yunanistan'da yetiştirdikleri ürünlerde Cebel-i Bereket'te yetişen ürünlerle benzerlik göstermektedir. Her iki bölgede yetiştirilen tarım ürünlerinin aynı olması Yunanistanlı mübadillerin yeniden bir meslek ve sanat edinmelerine gerek bırakmamış ve Yunanistanlı mülteciler bildikleri işi Cebel-i Bereket'te de icra etmişlerdir. Yunanlı mübadillerin Yunanistan'da yetiştirdikleri ürünler ve bu ürünlerin Cebel-i Bereket'te yetişmesi ile ilgili tasfiye talepnamelerinden derlenen bilgiler, aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tasfiye talepnamelerinde tespit ettiğimiz bir bulguya göre, mübadillerin Yunanistan'da yetiştirdikleri ürünler ile Cebel-i Bereket Sancağında yetişen bazı ürünler aynıdır. Yunanistan ve Cebel-i Bereket'te yetişen ortak ürünleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Zeytin, üzüm, buğday, arpa, incir, tütün, portakal, çeşitli sebzeler, badem, limon, erik, çeltik, armut, harnup, meşe, elma, susam, mısır, çavdar, pirinç, fasulye, tut, zerdali, ayva, ceviz, nar, muz. Yukarıda isimleri yazılı tarım ürünlerinin tespiti, kişilerin tasfiye talepnameleri düzenlenirken anlattıkları bilgilerin, ilgili arşiv belgesine geçirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Söz konusu sebze ve meyvelerin üretimini yapanlar birden fazladır. En fazla üretimi yapılan buğday, zeytin, çavdar ve mısırdır. Bu listenin hazırlanmasında Cebel-i Bereket'e yerleştirilen mübadillerin tasfiye talepnameleri esas alınmıştır.

Yunanistan'da mübadillerin geldiği bölge ile Cebel-i Bereket'te yetişen ürünleri karşılaştığımızda bu ürünlerin her iki bölgede de rahatlıkla yetiştirildiği görülür. Muz, Cebel-i Bereket ikliminde yetiştirilen bir tarım ürünü olmasına rağmen, bir tarımsal faaliyet olarak bu ürün Cebel-i Bereket insanlarıncı yetiştirilmemektedir.

Yunanistan'da çeşitli ürünler yetiştiren mübadillerin, Yunanistan'da acaba ne kadar toprağı vardı? Bu toprağın dışında evi, ahır, samanlığı, dükkanı var mıydı? Tasfiye talepnamelerine göre bu duruma bakmak da gerekiyor. Zira Yunanistan'da yaşayan mübadillerin ekonomik durumu hakkında bu veriler de bize bilgi verecektir.

Cebel-i Bereket vilayetine yerleştirilmiş mübadillerin bu vilayette hangi kazalara yerleştirildiğini gösterir bir liste hazırlanmıştır. T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) envanterinde yer alan ve belgenin üstünde bir tarih olmayan belgeye göre, bu listede Cebel-i Bereket ilinde şu kazalara mübadiller gönderilmiştir: Osmaniye, Dört Yol, Hassa ve Toprakkale. O tarihlerde Kars-ı Zül-Kadriye (Kadirli), Kozan'ın bir ilçesi olduğundan dolayı listede Kadirli ilçesine Osmaniye bağlamında rastlayamıyoruz. Burada şunun altını çizmek gerekiyor ki elimizdeki Tasfiye Talepnamelerine göre Bahçe ilçesine özellikle Bahçe'nin Hasan Beyli Köyü'ne bir hayli mübadil yerleştirilmiştir. Buradan şu sonucu çıkartıyoruz ki bu liste mübadile işlemleri bittikten sonra değil, mübadilenin ortasında ya da daha başında o tarihte iskan edilenlere ait rakamları ve yerleşim yerlerini içermektedir.

Mübadele uygulamalarında ilginç olaylara da rastlanmaktadır. Hasan Beyli'ye yerleştirilen mübadiller çok zor durumdadırlar. Bu mübadillerin ev ihtiyaçları ve çeşitli ihtiyaçları için ormandan yararlandırılması gerekmektedir. Ormandan yararlanılması için ise devlet söz konusu izni Hasan Beyli mübadillerine 11/7/1927 tarihinde vermiştir (BCA, 272.-0.0.12.56.144.20).

Osmaniye'ye gönderilen bir mübadilin yaptıkları gayet ilginçtir. Parga mübadillerinden İbrahim Oğlu Halil, Yunanistan'daki malını bir Yunanlıya satmıştır. Sonrasında, İbrahim Oğlu Halil Türkiye'ye gönderilmiştir. İbrahim Oğlu Halil Türkiye'de iken malını sattığını söylemez. Sanki Yunanistan malını müsadere etmiş gibi beyanatta bulunur. Bu beyan üzerine malları tasfiye edilecektir. Ancak yapılan soruşturma sonucu malın Yunanistan'da satıldığı anlaşılır (BCA, 272.00.00.12.62.182.10.1). Konu ile ilgili İsa oğlu Abdullah (BCA, 272.00.00.12.62.182.10.13.), Rıza Halil (BCA, 272.00.00.12.62.182.10.11), Şaban Oğlu Bayram (BCA, 272.00.00.12.62.182.10.12.) ve bir kısım Parga mübadili (BCA, 272.00.00.12.62.182.10.15) topluca şahitlik ederler. Bu şekilde İbrahim Oğlu Halil'in haksız yere para alınması önlenmiş olur.

Cebel-i Bereket'e gelen mübadillerin bir çoğunun mallarına Yunanistan hükümeti farklı zamanlarda el koymuştur. Kadirli'ye yerleştirilen Kefinili Oğlundan Ahmed Oğlu Münif'in (BCA, 130.410.343.30.001) yıllık iki yüz lira gelirli emlakı, Balkan Savaşı'nın hemen ardından müsadere edilmiştir (BCA, 130.410.343.30.003.). Zihni Beyin Yunanistan'da bir evi, bir ahır, samanlığı ve babası Ahmet'ten miras kalan 149 dönüm tarlası vardır. Zihni beyin mal varlığı gözönünde bulundurulduğunda Yunanistan'daki yaşam standartı oldukça yüksek görünmektedir. Girit'in Hanya vilayetinden Nurigür Köyünden gelen Hacı Halil Lâkioğlu Muhammed kerîmesi Kübrâ hanım Bekir'in (BCA, 130.16.13.2.41.17.11.001) malları, Yunanistan, Anadolu'yu işgal ettiği zamanda yani 1922 yılında müsadere edilmiştir (BCA, 130.16.13.2.448.624.11.004). Hacı Halil Lâkioğlu Muhammed kerîmesi Kübrâ hanım Bekir'in Yunanistan'daki mali durumuna baktığımızda üç evi ve iki yüz kırk altı dönüm tarlası olduğu tespit edilmiştir (BCA, 130.16.13.2.41.17.11.002). Osmaniye'de Ali Beyli Mahallesi'ne yerleştirilen ve Yunanistan'da iken kahvecilik yapan Zihni Beyoğlu Zihni Beyin (BCA, 130.16.13.02.97.412.14.001) malları ise hem 1909 ile 1914 yılları arasında hem de 1924 yılında müsadere edilmiştir. Bu mallardan 1909 yılında el konulan malın yıllık getirisi iki yüz elli liradır. 1924 yılında el konulan yetmiş dört dönüm tarlanın, yıllık getirisi ise iki yüz elli liradır ;(BCA, 130.16.13.02.97.412.14.003). Zihni Bey Oğlu Zihni'nin Yunanistan'daki mal varlığı ise bir değirmen, bir ev, bir fırın, seksen dönüm tarladır (BCA, 130.16.13.02.97.412.14.002). Zihni Bey Oğlu Zihni'nin de Yunanistan'daki durumu oldukça iyi durumdadır. Girit'ten zorunlu olarak göç ettirilen bir diğer kişi ise Mehmed Babalani mahdûmu İbrâhim'dir. Bu kişi o dönemde Cebel-i Bereket'in Dört Yol ilçesine bağlı, Turunçlu köyüne yerleştirilmiştir (BCA, 130.16.13.02.122.575.3.001). Turunçlu köyüne yerleştirilen bu kişinin Yunanistan'da bıraktığı tarla miktarı yüz yetmiş dönümdür. Bu kişi aynı zamanda arkasında iki ev, iki ahır bir de samanlık bırakmıştır (BCA, 130.16.13.02.122.575.3.002.).

Yunanistan'ın Yunanistan'daki Türklerin mallarına el koyması elbette bununla sınırlı da değildir. Bahribezây Mehmed Ağa Mahdûmları Ali ve İbrâhim Efendilerle kızları Fatma ve Nazife'nin harnup, hububat, zeytin ve üzümden oluşan yıllık geliri yüz lira olan tarlasına da el koymuştur. Bu kişilerin 1920 yılında da yüz yetmiş liralık ücrete karşılık gelen ürünlerine Yunan hükümeti el koymuştur (BCA, 130.16.13.02.136.657.10.003). Bu kişi Girit'e bağlı Resmo ilinden Cebel-i Bereket'e bağlı Osmaniye ilçesi Hacı Osmanlı Mahallesinde iskan edilmiştir (BCA, 130.16.13.02.136.657.10.001). Bu kişiler ise arkalarında bir ev ve ev arsası ile iki yüz on üç dönüm tarlayı bırakmak zorunda kalmışlar ve adetlerini hiç bilmedikleri, insanlarını hiç tanımadıkları Cebel-i Bereket'e gelmek zorunda kalmışlardır. Bir mal değiş tokuşu gibi Türkiye Rumları ile Yunanistan Türkleri takasa tabi tutulmuştur.

Yunanistan'da evini, arsasını ve dedelerinin memleketini bırakmak zorunda kalanlardan Müteveffâ Doktor Kâmil Bey refikası Derya Hanım ve mahdûmları Muhammed Fasih ve Osman Tâli Beylerinde olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar Osmaniye'nin Ceyhan ilçesine yerleştirilmiştir (BCA, 130.374.106.8.001). Bu kişilerin geride bıraktıkları mazi ise on bir odalı bir evdir (BCA, 130.374.106.8.002).

Osmân oğlu Hasan ise toplam üç lira değerinde bir ev ve yüz dönümlük tarlasını bırakmak zorunda kalmıştır (BCA, 130.414.372.6.002). Osmân oğlu Hasan, Selanik'ten gelmiştir. Bu kişi o dönem Kozan'a bağlı olan Kars-ı Zül-Kadri'ye (Kadirli) yerleştirilmiştir (BCA,130.414.372.6.001). Osmân oğlu Hasan'ın değeri yirmi lira olan iki öküzüne ve değeri on beş lira olan iki ineğine Yunanistan hükümeti tarafından el konulmuştur (BCA, 130.414.372.6.003).

Selanik'te arkasında hatırı sayılır mal ve tarla bırakan mübadillerden bir tanesi de Koca Mustafa oğullarından Ali Efendi oğlu Hüsref Efendi'dir. Bu kişi Selanik'in Avrat Hisar ilçesi Anadolu köyünden, Cebel-i Bereket'in Toprakkale köyüne yerleştirilmiştir (BCA, 130.16.13.2.445.593.6.001). Koca Mustafa oğullarından Ali Efendi oğlu Hüsref Efendi, üç ev bir ahır ve samanlığın dışında toplamda 1110 dönüm tarlayı bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.445.593. 6.002). Bu kadar tarla küçük bir köy kadardır. Görüldüğü gibi Yunanistan'dan gelen mübadillerin durumu son derece iyidir. Koca Mustafa oğullarından Ali Efendi oğlu Hüsref Efendi'nin tarlasının bedeli ise on yedi bin altı yüz yirmi liradır (BCA, 130.16.13.2.445.593.6.005).

Ömer oğlu Selim ise sadece dedelerinin mezarını geride bırakmamış yaşadığı evi, geçim kaynağı toprakları bırakarak Türkiye'ye dönmüştür. Bu kişi Selanik'in Avrat Hisar ilçesi Anadolu köyünden, Cebel-i Bereket'in Bahçe ilçesinin Hasan Beyli köyüne yerleştirilmiştir (BCA, 16.13.2.448.624.6.001). Ömer oğlu Selim, iki odalı iki evin sahibi ve yüz otuz dönüm gibi çok olan tarlanın da sahibidir (BCA, 16.13.2.448.624.6.002). Ömer oğlu Selim 1909, 1914 ve 1924 müsadereleri olmadan önce hayat standardı yüksek bir şekilde yaşamaktaydı. Ömer oğlu Selim 1909-1914 müsaderelerinden önce yıllık yüz lira geliri vardı.1924 müsaderesinde on dönüm tarlası müsadere edilmiştir. Bu tarlanın kiralanmasından ise yıllık beş lira kazanıyordu (BCA, 16.13.2.448.624.6.004).

Hasan Oğlu Ali Selanik'in Avrat Hisar ilçesi Anadolu köyünden, Cebel-i Bereket'in Bahçe ilçesinin Hasan Beyli Köyü'ne gelenlerdendir (BCA, 130.16.13.2.448.624.8.001). Hasan Oğlu Ali ise bir ev ve 104 dönüm tarlayı Yunanistan'da bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.448.624.8.002). Hasan Oğlu Ali'nin 1913 yılında müsadere edilen tarla ürünü çavdar bedeli 10 liradır. 1909-1914 yılları arasında tarlasına el konulmuştur. Bu tarladan yıllık yüz elli lira gelir sağlamaktaydı. 1923 yılındaki el konulan malından yıllık geliri ise elli liradır (BCA, 130.16.13.2.448.624.8.004).

Hasan Oğlu Veli Selanik'in Avrat Hisar ilçesi Anadolu Köyü'nden, Cebel-i Bereket'in Bahçe ilçesinin Hasan Beyli köyüne yerleştirilenler arasındadır (BCA, BCA, 130-16-13-2_448-624-8_004). Hasan Oğlu Veli, bir harman yeri, bir samanlık, bir ev ve ev ile birlikte de geride yüz otuz sekiz dönüm gibi hatırı sayılır bir tarla bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.448.624.9.002). Bu kişinin mallarına 1909-1914 yılları arasında el konulduğunda bu mallardan yıllık yüz elli lira geliri vardı. Ayrıca yedi yüz kıyye çavdarına el konulmuş olmasına karşılık yaklaşık yedi lirasına da el konulmuştu. Yunan hükümetinin bu tür uygulamaları Yunanistan'da yaşayan Müslüman halka karşı yapılan uygulamaları göstermesi bakımından son derece önemlidir (BCA, 130.16.13.2.448.624.9.004).

Cebel-i Bereket'in Bahçe ilçesine bağlı Hasan Beyli Köyü'ne yerleştirilen Halim Oğlu Salih ise Selaniklidir. Halim Oğlu Salih Avrat Hisar ilçesi Anadolu köyünde yaşamaktadır (BCA, 130.16.13.2.448.624.11.001). Bu kişi ise arkasında bir ev ve otuz yedi dönüm tarla bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.448.624.11.002). Bu kişi, Selanik'te geçimini çiftçilikle sağlıyordu. Halim Oğlu Salih Yunan hükümeti mallarına el koymadan önce ise elli Osmanlı lirası gelire sahipti (BCA, 130.16.13.2.448.624.11.004).

Ali bin Molla Hasan ise Selanik'in Avrat Hisar ilçesi Anadolu köyünden, Cebel-i Bereket'in Bahçe ilçesinin Hasan Beyli Köyü'ne yerleştirilmiştir. Geçim kaynağı çiftçiliktir (BCA, 130.16.13.2.448.625.2.001). Bu kişi Selanik'in Avrat Hisar ilçesi Anadolu Köyünde bıraktığı tarla doksan sekiz dönümdür (BCA, 130.16.13.2.448.625.2.002). Ali bin Molla Hasan 1909-1914 yılları müsaderesinde kırk dönüm tarladan yetmiş Osmanlı lirası gelir elde etmekte idi. Ali bin Molla Hasan 1923 senesindeki el koymalarda ise yıllık otuz lira gelir sağlamakta idi (BCA, 130.16.13.2.448.625.2.004).

Ali oğlu Bayram Ali ise bir daha dönmek üzere Selanik'i geride bırakarak Cebel-i Bereket'e gelmiştir. Kilkis ilçesinden Bahçe kazası Hasan Beyli Köyü'ne gelen bu kişi Hamzalı Köyünde yaşamaktaydı (BCA, 130.16.13.2.452.650.23.001). Bu kişi bir ev ve bir ahır ve on beş dönüm tarlasını geride bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.452.650.23.002). Çiftçilik mesleğine rağmen on beş dönüm gibi miktarı az olan bir tarla ile geçinmesi dikkat çekicidir. Ancak tarlası olan diğer mübadillere bakıldığında yüzlerce dönüm tarlası olan insanlar göz önünde bulundurulduğunda Yunanistan'dan Cebel-i Bereket'e gönderilip iskan edilenlerin ekonomik durumlarının oldukça iyi olduğunu açıkça görülmektedir. Ali oğlu Bayram Ali'nin 1909-1914 müsadelerine kadar yıllık yirmi beş altın geliri olduğunu da tespit etmiş bulunmaktayız (BCA, 130.16.13.2.452.650.23.004).

Yunanistan'da doğup Cebel-i Bereket vilayetinde nefes alması mukadder bir diğer kişi Veli Ağa oğullarından Ali oğlu Halil'dir. Veli Ağa oğullarından Ali oğlu Halil, Langaza ilçesi, Nevde Köyü'nden Osmaniye'nin ilk mahallesi olan Hacı Osmanlı Mahallesi'ne yerleştirilmiştir (BCA, 130.16.13.2.580.1534.21.1). Çiftçilikle meşgul olan Halil'in geride bıraktığı tarla 69 dönümdür (BCA, 130.16.13.2.580.1534.21.3). Bu kişinin yıllık 1902- 1908 (1320-1326) yılları arasındaki yıllık geliri yüz elli Osmanlı lirasıdır. Veli Ağa oğullarından Ali oğlu Halil, geride ev eşyası ve zahire, eşya ve beslediği hayvanların karşılığı da dört yüz doksan dört lira talep etmiştir (BCA, 130.16.13.2.580.1534.21.4).

Kırak Hasan oğlu Durmuş'un ise Selanik Vilayeti Langaza Kazası Yeni Mahalle'den, Cebel-i Bereket Vilayeti Osmaniye ilçesine geldiğini görüyoruz. Çiftçilikle meşgul olan Kırak Hasan oğlu Durmuş'un Osmaniye kazasında hangi mahalleye yerleştirildiğine dair bir bilgi mevcut değildir (BCA, 130.16.13.2.580.1534.22.1). Kırak Hasan oğlu Durmuş, Yunanistan'da toplamı beş bin dört yüz zira olan iki ev, bir ahır büyük bir ambar, taştan yapılmış bir samanlık bırakmıştır. Bunun yanı sıra yetmiş üç dönüm tarla bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.580.1534.22.2). Kırak Hasan oğlu Durmuş'un h.1327, 1328 ve 1914 yıllarında bir senelik geliri yüz elli Osmanlı lirası idi. Zahire, tütün mahsulü ve on dokuz hayvan için ise Yunan hükümetinden talep edilen miktar beş yüz seksen yedi lira idi (BCA, 130.16.13.2.580.1534.22.6).

Selanik Vilayeti, Siroz Livası, Demir Hisar Kazası, Galabokça Köyü mübadillerinden biri Ahmed bin Hamid'dir. Selanik'te çiftçilik yapan Ahmed bin Hamid, Cebel-i Bereket'in Bahçe kazasına bağlı Hasan Beyli Köyü'ne yerleştirilmiştir (BCA, 130.16.13.2.580.1534.22.00001). Bu kişinin toprağı ise on bir dönümdür (BCA, 130.16.13.2.580.1534.22.00002). Ahmed bin Hamid 1909 ile 1914 yılları arasında yıllık geliri otuz Osmanlı lirasıdır. Ayrıca el konulan mısırının da ücretini Yunan hükümetinden talep etmiştir (BCA, 130.16.13.2.580.1534.22.00003).

Selanik Vilayeti Siroz Livası Demir Hisar Kazası Galabokça Köyü mübadillerinden bir diğeri de Ali Bin Hasan'dır. Ali bin Hasan Çiftçilik yapmıştır. Ali Bin Hasan Cebel-i Bereket ili Bahçe kazası Hasan Beyli Köyü'ne yerleştirilmiştir (BCA, 130.16.13.2.742.2420.31.00001). Ali Bin Hasan Yunanistan'da on odalı bir ev ve yirmi üç dönüm tarla bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.742.2420.31.00002). Ali bin Hasan'ın on Osmanlı lirası değerinde bir öküzüne Yunanistan hükümetince el konulmuştur. Aynı şekilde hayvan yemi olarak çavdarına, Yunan hükümeti el koymuştur (BCA, 130.16.13.2.742.2420.31.00003).

Destan ve Bağçe bünûn-ı Hasân Selanik Vilayeti, Siroz Livası Demir Hisar Kazası Galabokça Köyü'nden Cebel-i Bereket ili Bahçe İlçesi Hasan Beyli Köyüne yerleştirilmiştir. Yunanistan'da çiftçilikle meşgul olan Hasan'ın çocukları (BCA, 130.16.13.2.742.2420.32.00001.) üç odalı bir harap ev ve iki odalı ev ile birlikte babalarından kalma elli sekiz dönüm tarla bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.742.2420.32.00002). Hasan'ın çocuklarının değeri on iki lira olan bir adet ineğine Yunanistan hükümetince el konulmuştur. Kırk beş kıyyelik yarım liralık mısırı da el konulan malları arasındadır (BCA, 130.16.13.2.742.2420.32.00003).

Bekir Oğlu İsmail de Selanik Vilayeti Siroz Livası Demir Hisar kazası Galabokça Köyü'nden Cebel-i Bereket ili Bahçe İlçesi Hasan Beyli Köyü'ne yerleştirilmiştir. Bekir Oğlu İsmail'in mesleği çiftçiliktir (BCA, 130.16.13.2.742.2420.36.1(1)). Bekir Oğlu İsmail Yunanistan'da iki

evini ve yetmiş dokuz dönüm tarlasını bırakmak zorunda kalmıştır (BCA, 130.16.13.2.742.2420.36.1.(2)).

Ali bin Hüseyin de Selanik Vilayeti Siroz Livası Demir Hisar kazası Galafbokça Köyünden Cebel-i Bereket ili Bahçe İlçesi Hasan Beyli Köyü'ne yerleştirilmiştir. Ali bin Hüseyin de Selanik'te iken çiftçilik ile uğraşmaktaydı (BCA, 130.16.13.2.742.2420.45.00001). Bu kişi Demir Hisar ilçesinde bir ev, ahır ve yirmi dört dönüm tarla bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.742.2420.45.00002). Ali bin Hüseyin, 1909 ile 1914 yılları arasında Yunan hükümetine teslim ettiği emlak ve arazisinden yıllık yüz lira temin ediyordu (BCA, 130.16.13.2.742.2420.45.00003).

Mustafa bin Salih'in kaderi diğer Yunanistan'dan gelen mübadillerinkinden farklı değildir. Mustafa bin Salih de Selanik'ten Cebel-i Bereket vilayetinde gelmiştir. Mustafa bin Salih Bahçe ilçesi Hasan Beyli Köyü'ne yerleştirilmiştir. Bu kişi Selanik ili Demir Hisar ilçesi Galabokça köyünden getirilmiştir. Getirilmiş ifadesi bilinçli kullanılan bir ifadedir. Zira mübadele, tehcir gibi antlaşmalar çerçevesinde zorunlu yapılmış bir uygulamadır (BCA, 130.16.13.2.742.2420.51.00001). Mustafa bin Salih bir evi ve yirmi altı dönüm arazisini bırakarak antlaşmalar gereğince, Türkiye'ye göç ettirilmiştir (BCA, 130.16.13.2.742.2420.51.00002). Mustafa bin Salih'in 1909 ve 1914 müsaderelerinden önceki geliri elli Osmanlı lirası idi. Bununla birlikte kırk kıyye mısırına el konulmuştur. Kırk kıyye mısır bedeli ise yarım Osmanlı lirasıdır (BCA, 130.16.13.2.742.2420.51.00003).

Hatice bint-i Salih ise yukarıda zikredildiği gibi Galafbokça Köyü'nden, Cebel-i Bereket ili, Bahçe ilçesi, Hasan Beyli Köyüne yerleştirilenler arasındadır (BCA, 130.16.13.2.743.2426.33.00001). Hatice bint-i Salih ise Yunanistan'da geçmişi, anıları ve bütün müktesebatıyla birlikte bir ev ve otuz dört dönüm tarlasını bırakmıştır (BCA, 130.16.13.2.743.2426.33.00002). Bu kadının 1922 senesindeki yıllık geliri üç yüz Osmanlı lirası idi. Bu kadının mübadele uygulaması sırasında tüm ev eşyalarını geride bıraktığını görmekteyiz. Ancak söz konusu evrakta Yunan hükümeti yerine Bulgar hükümetine bu eşyaları teslim etmesi önemli bir ayrıntıdır. Ev eşyalarının değerini de yine Bulgar lirası cinsinden göstermesi ilgi çekici bir diğer ayrıntıdır. Oysa aynı köyden diğer hemşerileri mallarını Yunan hükümetine teslim ettiklerini söylerken Hatice bint-i Salih'in malını ve tarlasını Bulgar hükümetine teslim edebilmesi kafaları karıştıran ayrıntıdır. Bu tarihte Galafbokça Yunanistan sınırları içerisinde olması gereklidir. Yazım hatası olma ihtimali ile birlikte Hatice hanımın ev eşyalarının değerini Bulgar lirası cinsinden ibraz etmesi kafaları iyice karıştırmaktadır. Bu detay, belki önceki yıllarda (Balkan Savaşları) söz konusu yerleşim yerinin Yunan hükümeti ile Bulgar hükümeti arasında el değiştirmesinden kaynaklanmaktadır (BCA, 130.16.13.2.743.2426.33.00003.).

5. Sonuç

Mübadele konusu, üzerinde barındırdığı riskler ve uygulamada doğabilecek sorunların fazla olması nedeni ile zor bir konudur. Ancak Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti bu konuda anlaşmaya istekli davrandılar. Mübadiller, yüzyıllardır yaşadıkları toprakları, Halkların Mübadelesi Antlaşması ile terk etmek zorunda bırakıldılar. Üstelik Anadolu'nun yakılmış köyleri, harabeye dönmüş evleri vardı. Mübadillerin Yunanistan'da yaşadıkları rahat hayata göre, Anadolu'da ve Trakya'da yaşayacakları hayat, zor şartlara gebe idi. Mübadele uygulamasının ilk günlerinde Yunanistan'dan gelen mübadiller, zorluk yaşadılar. Ancak alınan tedbirler ile bu zorluklar aşıldı. Cebel-i Bereket (Osmaniye) vilayetine gelen mübadiller ise fazla zorlukla karşılaşmadılar. Cebel-i Bereket'e (Osmaniye) gönderilen mübadillerin çoğu çiftçilikle uğraşan insanlardı. Cebel-i Bereket vilayeti Çukurova'nın bereketli toprakları üzerinde bulunduğundan Yunanistan'dan gelen mübadiller, geçim kaynağı noktasında zorlanmadılar.

Cebel-i Bereket vilayetinin iklimi, Yunanistan topraklarında yetişen ürünlerin yetişmesine uygun bir iklimdir. İklimin ve yetiştirilen tarım ürünlerinin birbirine çok yakın olması mübadillerin Cebel-i Bereket vilayetine intibaklarını kolaylaştırmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti mübadillerin iskanında Cebel-i Bereket vilayetini seçmekle isabetli bir karar vermiştir. Zira geçim kaynakları noktasında zorlanmayan mübadillerin herhangi bir toplu asayişsizlik olayına tanıklık edilmemiştir. Bu nedenle, Cebel-i Bereket vilayeti mübadele uygulamaları başarılıdır.

EKLER

Ek:1 Mübâdeleye Tabi Ahaliye Verilecek Emvâl-i Gayr-ı Menkûle Hakkında Kanun Sûreti

۱۷ مایس

(رسمی جریده)

تین ایله دیگی تقدیرده برکونا مطالبات و اعتراضاتده بولونمقزین حقلرنده دردنیجی ماده احکامنک تطبیقنه موافقی متضمن اولارق بر تمهه نامه اعطاسنه بچوردورلر .

دردنیجی ماده — کندیلرینه اموال غیر منقوله تفویض اولنان کیسه لک ترک ایتدکری ملکترلده عهدلرنده بولندیقی بیان ایله دکری مقداره ویا اسلاً اموال غیر منقوله مقید اولمادیقی بالاخره تحقق ایدنلر ویا ناملرینه مقید اموال غیر منقوله اولوبده تینیجی ایچون مختلط مبادله قومیسونه سراجمت ایله ممش اولدقلری تقدیرده کندیلرینه تفویض اولنان اموال قسماً ویا کاملاً استرداد و اگر آرادمکی قرق قیمت یوزده اون واوندن دون ایسه بوقرق نقداً و مقسطاً استرداد اولنور . قسماً ویا کاملاً استرداد حالنده بونلرک اشغال و انفاع زمانلرینه عائد اولوب مجالس ادارهجه تخمین و تقدیر ایتدیریله چک اجر مثلاری دخی اخذ و تحویل ایدیلیر .

بشجی ماده — اشبو قانون ایله معین نسبت دائره سننده تفویض و توهمیح اولونجی اموال متروکدن خارج قالب باغ و زیتونلق کبی دوام ممووریلری ایشلمک و تجاره متوقف اولان اموال و املاک بونلری ایشلمک اهلیت و قابلیت اولان مهاجرله ترجیحاً ایجار اولونجی کبی کلدکری بخلرده ترک ایتمش اولدقلری ماللریک یوزده بکر میسته مقابل اوله رق مستقل و مفرز بر پارچه اعطا و تفویض ممکن اولمایوب کندیلرینه قابل تقسیم اولامایان اموال متروکدن بر قسم شایع تفویضی ضرورتی حاصل اولمش اولان متفوضلره دخی اشبو مالک تفویض خارجنده قالان جزو شایلری کذلک ترجیحاً ایجار ایدیلیر . بواجارلرده بدلات اجاره مجالس ادارهجه تخمین ایتدیریله رک تین اولنور .

اشبو مستأجرلرک اولجه تفویض ایله دکری مقداردن زیاده سنه استحقاقلری اولدیقی مختلط مبادله هیئتلریک قطعی بیانامه لرینه بناً بالاخره تحقق ایتمکله برابر یوزده بکر می نسبتدن فضله سی ایچون تکرار بر عمومی تفویض یا ییلیر و بوحالده مقدار استحقاق ایله مأجورک قیقدده متناسب اولور ایسه اموال مأجورده مستأجرلرینه تفویض ایدیلیر .

آلتنجی ماده — تفویض ایدیله چک اموال غیر منقوله هر ملکک اهالیسی ایچون آلتنجی معین اولنان اسکان منطقه لری داخلنده کی اموال مترو- کدن وریلیر وچین اعطا و تفویضدم ترک ایتدکری اموال غیر منقوله تک نوع و شرف و موقی نظر دقنه آلتیر . بو صورته اراضی ویا چنلک دکان ویا هر نوع اعتبار ، دکرمن ویا فاریقه ترک ایتمش اولانلره ینه عینی نوعدن و کاش اولدقلری بخلره کوره کوی ، قصبه ویا شهرلرده اولق اوزره اموال غیر منقوله اعطا اولنور . فقط زمین اسکان منطقه لری داخلنده عینی نوعدن اموال غیر منقوله بولونمادیقی تقدیرده یالکیز ترک ایدیان اموال غیر منقوله تک موقلری کوزمه تیله رک دیگر نوع اموال وریلیر . بر اسکان منطقه سی داخلنده فاریقه

اولوبده تورکیه ده اقامت ایدن ویا اقامت ایتمش اولان ویا خود لوزان مهادمه سی موجینجه تورکیه دن آریلان اراضی اهالیسندن بولنان کافة اشخاص ایله مذکور ۲۰ تشرین ثانی ۱۹۲۲ تاریخندن مقدم تورکیه ده اقطاع ایدیان عین ماهیتی حائر جرملردن مظنون و محکوم بولنان دول مذکوره تیه سی حقلرنده عفو عمومی اعلان ایدیلدیز .

ماده ۲ — مدانیه مقاله نامه سی موجینجه دول ائتلافیه اردولریک موجودیتی طائمش اولان مناطقده ۲۰ تشرین ثانی ۱۹۲۲ تاریخندن مسکرمه دول مذکوره اردولرینه خدمات غیر مسلحه ایفا ایتمش اولان کسان عفو عمومی دن مستفید اوله چقلردز .

ماده ۳ — لوزان مهادمه نامه سنه مربوط عفو عمومی بیاننامه پروتوقولنده استهداف ایدیلن یوز الی شخص اشبو عفودن مستنادر .

ماده ۴ — اشبو قانون تاریخ تشرین اعتباراً مسعیرد . آلتنجی ۲۴ تموز ۱۹۲۳ تاریخلی عفو عمومی بیاننامه سی موجینجه تورکیه یه قارشی تمهاتی ایفا ایچین دولتله تیه سی حقلنده اشبو قانونک حکمی دول مذکوره تک تمهاتلری ایفا ایچلری متناقب تطبیق اولونجه قدر .

ماده ۵ — مواد سابقه تک دائره شموندن خارج اولوب استقلال محاکمی طرفندن محکوم ایدیلن بالجه جرائم عادیه اصحابی ایله بونلرک سبب محکومیتلری اولان فطله اسلاً وقرعاً مدخلدار اوله رق ایوم مظنون ویا محاکم عمومیه و دیوان حربلجه محکوم بولنانلر دخی اشبو عفو عمومی دن استفاده ایدرلر .

ماده ۶ — اشبو قانونک اجرای احکامنه عدلیه و مدافعه ملیه وکیللری مأموردر .

۱۲ رمضان ۳۴۲ و ۱۶ نیسان ۳۴۰

نوروسی : ۴۸۸

مبادله یه نایع اهالییه وریلجه چک اموال

غیر منقوله حقلنده قانون صورتی

رتنجی ماده — مبادله صورتیه یونانستاندن کلن ویا اولجه کلش اولوب مبادله یه نایع بولنان مهاجریندن یونانستانده اموال غیر منقوله ترک ایلمش اولانلره مواد آتیله مندرج شرطلر ونسبتلر داخلنده و صورت قطیه ده اموال غیر منقوله تفویض اولنور .

آیکنجی ماده — تصرف سندلرنده ویا تصرف مثبت و ناتیق رسمیه لرنده الی بیک لریله قدر املاک و اراضیلری مقید بولنانلره قیر مقیدمک یوزده بکر می نسبتندن اموال غیر منقوله تفویض ایدیلیر و وریلجه چک اموال غیر منقوله ایچون قیود تصرفیه دکی قیمت اساس اتخاذ اولنور . الی بیک لیرادن فضله املاک صاحی اولانلره بو مقداردن فضله سی ایچون مبادله معامله سنک تصفیة قطیه سنه قدر بر تی وریلهرمز .

اوچنجی ماده — کندیلرینه اموال غیر منقوله وریلی طلبنده بولنانلره تصرف سندلری ویا ناتیق رسمیه لری دائره طائمه سنه ابراز و تونیمه وسندات تصرفیه و ناتیق رسمیه مندرجانک تماماً ویا قسماً مقرون صحت و حقیقت اولمادیقی

بولوتادینی و دیگر منطقه ده موجود اولوب فقط او منطقه ده یونانسانده قایرته ترك ایش کیمسه اولادینی قدرده یالکنز قایرته ترك ایدنلر منحصراً اولوق اوزره اسکان منطقه لری خارجه ده کی قایرته تک اعضای جائز اولدینی کی طلب و قوهنده اسکان منطقه سی اتخاذ ایدلمش اولان محقرده واقع غیر منقول اموال دخی وریله ییلیر .

بدنچی ماده — تفویض اولونان اموال غیر منقوله مبادلله مامله سنک ختام قطعیسه قدر هیچ بر صورتی بیع و فراغ اولونه ماز . بونلرک هیه و ترهینلری ویا تأمینات اراضی ده جائز دکدر . شکل حاضر لرنک تبدیل و تغییر و هدم و تخریبی دخی ممنوعدر . شکل حاضر لرنک تبدیله ویا اساسی تعمیره ضرورت و احتیاج حاصل اولورسه اول اسرده مبادلله واسکان وکالتجه تمین اولونه جق اصول دائره سنده مساعده استحصال ایلهمک مقتضی اولوب یالکنز تعمیرات جزئیه استحصال مساعده قیدندن مستثنادر . اشیو اموال غیر منقوله یی هدم و تخریب ویا احراق ایدنلر باشقه لرنک اموال غیر منقوله سی هدم و تخریب ویا احراق ایلهمکجه سنه مجازات اولونورلر .

سکزینجی ماده — ۸ ایلول ۱۳۳۲ تاریخلی موقت متمولان قانونی ملغادر ۲۰ مذکور قانون ایلله مقدما متمولان مهاجرینه موقه توزیع واعطا ایدیلوب ایوم تحت اداره لرنده بولنان اموال غیر منقوله اشیو قانون ایلله معین شروط و نسبت دائره سنده کنیدیلرینه تفویض اولونجه قدر .

اشبو امواله واضع ایلد اولانلر مبادلله تابع مملکت اها ایسندن اولد قری قدرده اموال میحوه تک ایکنجی ماده ده ذکر ایدیلن نسبتدن فضلله قالد جق قسمی و مبادلله غیر تابع مملکت اها ایسندن اولانلرک ایسه تمامی استرداد ویا بدقاری مقسطاً استیفا قلمق اوزره ایفا ایدیله ییلیر . اشیو خصوصک صور قطعییه سی بر تملیا نامه ایلله تمین و تثبیت قیلنه جقدر . دو قوزنجی ماده — اشیو قانون نثری تاریخندن اعتباراً سرعی الاجرادر .

اوئنجی ماده — اشیو قانونک اجرا سنه مبادلله اعمار واسکان و مایه و عدلیه و کیکلری مأمورددر . ۱۲ رمضان ۱۴۳۲ و ۱۶ نیسان ۱۳۴۰

داخلیه وکالت جلیله سندن بالعموم ولایانه یایلان تبلیغات عمومیهدر :

قرارناملر :

ترانسیت صوریه حلب و سوریه اراضیسه نقل اولونه جق مسکرات حقنده اجر و کیکلاری هیئتجه متخذ قرارنامه صورتی

دمیر یولی واسطه سیله و ترانسیت طریقله حلب و سوریه اراضیسه نقل ایدلک ایسته نیان و مملکت مزده اشیای ممنوعه دن مددود بولنان مشروبات کشولیه نیاکو و سائر تمک ترانسیت صوریه و دمیر یولی اوزرنده درت بول حدودندن دخولیه میدان اکبر حدودندن سوریه به اعراسی

دمیر یولی ایضاً مستلزم بولندیندا مساعده اولونسی ؛ قیلنمی اوزرنه عمومیه سندن آلتا، تاریخلی منع مسک [توریگه ده هر فروخت واستعمال مسکرات اعمال، مسکراتک بهر ق نغدی اخذ والده و ۱۱ نیسان ۴ اون بدنچی ماده — ایلله ادخال ممنوعه آقطار مسمی ده م عندالایجاب مجلس اوزرنه یا اراده صورتنده محرز م حلبیه سوق ایدلک کتیریلن اشیو مسک اسراری حقنده کی م مذبورده تک ترانسیت اسراری فوائد عظیمه مطالعه قلمش او طلبی حاوی مایه ۳۴۰ تاریخ ووا نوسرولو نذکره . ۱۳ - ۳ - ۲۴۰ مذکور اشیای تک م از کبر اولقددر اهالی غیر مسلمه تفرغ اولنان ا، تصرفه ادارملر اجراسی حقده قرا اهالی غیر م استحصال ایدلرک عزیمت و اموال متا تصرف ایدم ییله جک تاقی ۳۳۸ تاریخ صورکه ودها اولر اشخاص مرقومه ع غیر منقوله لرخی غیر قارغلردن آلد قلی دوریه لرایله تثبیت استحصال ایچون ایدنلرک اهالی غیر فراغ ماملاتک تا ۳۳۸ تاریخ و تبلیغندن صورکه د شیرتقاق ایتدیکی م کیدلمکده ایکن ۳

Ek:1 Mübadeleye Tabi Ahaliye Verilecek Emvâl-i Gayr-ı Menküle Hakkında Kanun Süreti

Kaynaklar

Ahali Mübadelesi Hakkında. (r. 1339, 19 Ağustos). *Akşam*.

Ahâlinin Yeni Gelen Muhâcirlerin Zırâiyyât İşlerine Muâvenet Eylemeleri Hakkında (1342, 26 Rebiü'l-Ahir/1340, 24 Teşrîn-i sâni). *Resmî Cerîde* (no 79). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/79T.pdf>.

Atatürk M.K.(2006) *Nutuk*, Haz. Semih Yalçın. Ankara: Gazi Kitabevi.

Aygören, H., Yeşilyurt, M., Güloğlu, B. ve Küçükkaplan, İ. (2015). Türk bankacılık sektöründe hisse senedi performansı ve etkinlik arasındaki ilişki. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 16(2), 203-215. Erişim adresi <https://journal.dogus.edu.tr/ojs/index.php/duj/article/view/914>

Candeğer, Ü. (2020). Cebel-i Bereket'ten Osmaniye'ye: Göç ve İskân (1850-2020). (Ed.) Ü. Candeğer ve Huriye Emen.(301-322) *Osmaniye Araştırmaları 1*.Ankara: Gazi Kitapevi.

Candeğer, Ü. (2003). *Lozan Ahali Mübadelesi Çerçevesinde Yunanistan ve Adalardan Muğla'ya Gelen Türk Göçmenlerin İskânı (1923-1930)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakmak, F. (2019). *Lozan Antlaşması Sonucu 1923-1930 Tarihleri Arasında Sinop İline Gelen Mübadele Göçmenleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sinop: Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelebi, E. (2006). Mübadillerin Yunanistan'daki Mal Kayıtları ve Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Taleplerleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), 35-45.

Çevik, L. (2016). *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinde Edremit (1923-1929)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çomu, A. E. (2005). *1923 Mübadelesinin Adana Şehrindeki Sosyal ve Ekonomik Etkileri (1875-1927)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dalaman, A. (2014). *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonucu Çanakkale'ye Yerleştirilen Mübadiller: 1923-1930*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirci, S. (2011). *Belgelerle Lozan*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.

Güner İ. ve - Ertürk M. (2006). *Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası*, Ankara: Nobel Yayınları, 2. Baskı.

İmar ve İskan İşleri Nasıl İdare Edilecek? (r.1341, 8 kanun-ı sani/h. 1343, 12 Cemaziye'lâhir 1343). *Akşam*. s. 2.

İmar Vekâleti Kanunu (1342, 20 Rebiü'l-Ahir). *Resmî Cerîde*. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/45T.pdf>.

Kavaf, S. A. (2015). *Sosyal ve Kültürel Değişimler Açısından Doğurduğu Sonuçlar İtibariyle Lozan Mübadelesi: Nevşehir Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., Harlow, T. ve Bach, J. S. (1993). There's more to self-esteem than whether it is high or low: The importance of stability of self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 1190-1204.

Kıştan Evvel Mübadele. (1339, 23 Ağustos). *Akşam*.(No: 1770).

Koç, E. (2002). The impact of gender in marketing communications: The role of cognitive and affective cues. *Journal of Marketing Communications*, 8(4), 257-275. <https://dx.doi.org/10.1080/13527260210145993>

Konferansın Son Günlerinde. (h.1341, 5 Zi'l-Hicce/r. 1339, 20 Temmuz). *Tanin*.

Lakic, B., Arık, M., Aune, S., Barth, K. L., Belov, A. S., Borghi, S., Zioutas, K. (2012). Status and perspectives of the CAST experiment. *Journal of Physics: Conference Series*, 375(2), 1-4. <https://dx.doi.org/10.1088/1742-6596/375/1/022001>

Lozan Barış Konferansı 1: Tutanaklar Belgeler Cilt 1. Çev: Seha L. Meray, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2. baskı.2001.

Lozan Mukâvelenâmesine Müstenit Mübâdele-i Ahâlî ve Emvâl-i Mesârif-i Umûmiyesine Âid Tahsîsât Kânûnu Madde 1-2 (20 Rebiü'l-Âhir 1342/ 29 Teşrin-i Sani 1339). *Resmî Cerîde*. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/45T.pdf>

Lozan Sulh Muâhadenâmesi Hakkındaki Kânunlar (h.1342, 28 Muharrem/r.1339, 10 Eylül). *Resmî Cerîde*. (No:345). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22T.pdf>.

Lozan Telgrafları. (h.1341, 2 Zi'l-hicce/r.1339, 17 Temmuz). *Tanin*.

Lozan'da Sulh Müzakeratı, Son Vaziyet. (h.1341, 30 Zi'l-Ka'de/r. 15 Temmuz). *Tanin*.

Mes'ûliyet-i Vâhime Etrâfında. (h.1342, 18 Şevval/r.1340, 22 Mayıs). *Akşam*. s. 1.

Muhâcirler Arasındaki Sefâlet, Ahırkapı Misafirhanesi Bir Mezarlığa önüyor. (1341, 16 Kanun-ı Sani) *Akşam*.

Muhâcirler ve istilâzedeler Hakkında Şerâit-i İskâniye, Bir Ay zarfında Emvâl-i Metrûke Hânelerine Tevzî' ve İskân Edilmemiş Açıkda Muhâcir Kalmaması Mukarrerdir. (r.1341, 28 Kânun-ı Sâni). *Akşam*.

Muhâcirlere Apartman. (r.1341, 13 Şubat). *Akşam Gazetesi*.

Muhâcirlerimiz Geliyorlar. (r.1339, 9 Teşrin-i Sâni). *Akşam* (No: 1878).

Muhâcirlerimizi mahv Etmesine Razi olamayız. (r. 1340, 16 Mayıs). *Cumhuriyet*.(No:10).

Muhtelit Mübâdelede Murahhaslarımız Riyâsete Yeni bir Protesto Verdiler. (1341, 19 Şubat). *Akşam*. (No:2285).

Mübadele Hazırlıkları. (r. 1339,3 Ağustos). *Akşam* (No:1744).

Mübâdele İçin İane. (r.1339, 25 Teşrin-i Evvel). *Akşam*.(No:1813). s.1.

Mübâdele İmâr Müdüriyyet-i Umumiyesi Teşkilât Kânûnu (1342, 20 Rebiü'l-Âhir). *Resmî Cerîde*.

Mübadele İmar ve İskan Kanunu (1342, 9 Rebiü'l-Âhir/1339, r. 1339, 18 Teşrin-i Sâni). *Resmî Cerîde* (No:43. 9). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/43T.pdf>

Mübâdele Mes'elesi. (h.1341, 21 Zi'l-Hicce/r. 4 Ağustos 1339). *Tanin*.

Mübadele Mes'elesine Büyük Bir Ehemmiyet Verilmeye Başlandı. (1339, 31 Ağustos). *Akşam*. (No: 1772).

Mübadele Mes'elesiyle Meşgul Olmak Üzere Bir Heyet Teşkil Olundu. (r.1339, 2 Eylül). *Akşam*. (No:1774)

Mübadele Talimatı, Yarın Neşr Edilecektir. (r.1339, 1 Ağustos). *Akşam*.(No: 1742). s.1.

Mübâdele, İmar ve İskân Vekâleti İhdâsına (h.1342, 7 Rebiü'l-Evvel). *Resmî Cerîde* (No:35). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/35.pdf>.

Mübâdele, İmar ve İskân Vekâletinin Teşkilât ve Mesârifi Hakkında Kanun (1342, 27 Rebiü'l-Evvel/ 1339, 7 Teşrin-i Sâni). *Resmî Cerîde*. (No:41). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/41T.pdf>

Mübadele-i Ahali Hakkında Müzâkerât. (h.1341, 7 Zi'l-Hicce/r. 22 Temmuz). *Tanin*.

Mübadeleye Nasıl Hazırlanmalıyız? (1339, 4 Eylül). *Akşam*.(No: 1776).

Mübâdeleye Tâbi' Rumların Evleri. (r.1340, 14 Mayıs). *Cumhuriyet*. (No:8).

Mübâdil Rumlara Marta Kadar Mühlet Veriliyor. (1341, 21 Şubat). *Akşam*.(No:2285).

Müzâkerât Hâl-i Tevakkufda. (h.1341, 30 Zi'l-Ka'de/r.1339, 15 Temmuz). *Tanin*.

Nadi. Y. (15 Mayıs 1340) "Mübâdele-i Siyâsî, Milli ve İktisâdî Bir Hayat Meselesidir", *Cumhuriyet* (No:9).

On Muhâcir Âilesi Hakkında bir Karar. (1341, 13 Şubat 1341). *Akşam*.

Özbay T. (2004). *Lozan'dan Sevr'e*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Page, A. C. v.d. (2015). *Clinical psychology for trainees: Foundations of science-informed practice* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Polat, M. (2018). Arşiv Belgelerine Göre Tacirli Aşiretinin İskân ve Islâhı, *Tarih Okulu Dergisi*. Yıl 11/35. 699-737. Erişim Adresi: http://www.johschool.com/Makaleler/118388974_1318%20Murat%20POLAT.pdf

Selanik'e Etraftan Muhacir Akımı Başladı. (1339, 6 Kanun-ı Evvel). *Akşam*. (No:1855).

Sezen,T.(2017). Osmanlı Yer Adları. Ankara: T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Son İtilafa Dair. (h.1341, 3 Zi'l-Hicce/r.1339, 18 Temmuz). *Tanin*.

Sönmez, F. (2019). *Lozan Anlaşması Sonrası Midilli Adası'nda Mübadele*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılab Tarihi Enstitüsü.

Şentürk, R. (2009). Açık medeniyet ve sosyal içerme. *Muhafazakar Düşünce*, 6(21-22), 41-49.

Tan Gazetesi. (hicri 6 Cemâziye'l-Âhir sene 1341), s.1.

Tevfik Rüşdü Beyin Mübadele Meselesine Aid Beyanatı. (H.1342, 22 Şevval/r.1340, 26 Mayıs). *Babalık*.(Sayı: 1505).

Tonta, Y. ve Ünal, Y. (2005). Scatter of journals and literature obsolescence reflected in document delivery requests. *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, 56(1), 84-94.

Türkeli,P. (2016). *Influences of 1923 Population Exchange On Second and Third Generation Migrants*. *Doktora Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA), 030.10.00.00.123.873.3.2.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 030.0.18.01.01.010.36.9.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 0300.18.01.02.15.77.017.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), 0300.18.01.02.16.84.019.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), 030.0.18.01.02.21.47.017.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA), 030.0.18.01.02.22.55.006.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), 130.16.13.2.743.2426.3300002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA), 030.0.18.01.02.22.59.011.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
030.10.00.00.123.872.15.1

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), BCA,
030.10.00.00.123.873.4.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
030.10.00.00.123.873.4.2

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
030.10.00.00.177.219.3.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
030.18.01.01.8.43.12.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
030.18.01.01.8.49.17.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.374.106.8.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
030.10.00.00.123.874.2.2.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
030.0.18.01.02.21.47.017.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
272.00.00.12.62.182.10.13.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.374.106.8.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.02.122.575.3.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.02.122.575.3.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.02.136.657.10.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.445.593.6.005.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
16.13.2.448.624.6.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.02.136.657.10.003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),130.16.13.02.97.412.14.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.02.97.412.14.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.452.650.23.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), 130.16.13.02.97.412.14.003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), 130.16.13.2 / 41-17.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),130.16.13.2.41.17.11.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.41.17.11.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), 130.16.13.2.445.593. 6.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.02.97.412.14.003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.445.593.6.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.448.624.9.004.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.448.624.9.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.448.624.11.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA), 130.16.132.743.2426.33.00001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.448.624.11.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA), 130.16.13.2.580.1534.21.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.624.11.004.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.624.8.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.624.8.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.624.8.004.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.624.9.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.625.2.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.625.2.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.625.2.004.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.452.650.23.004.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.452.650.23.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.452.650.23.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.02.97.412.14.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.21.3.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.21.4.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.22.00001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.22.00002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.22.00003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.22.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.22.2.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.580.1534.22.6.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.742.2420.31.00003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.742.2420.31.00001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
272.00.00.12.45.75.18.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.742.2420.31.00002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.742.2420.32.00001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.742.2420.32.00002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.742.2420.32.00003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2.742.2420.36.1(1).

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.742.2420.36.1(2).

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.742.2420.45.00002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.742.2420.45.00001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.742.2420.45.00003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.742.2420.51.00001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.742.2420.51.00002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.742.2420.51.00003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.743.2426.33.00002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.743.2426.3300003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.743.2426.33.00001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
130.16.13.2.445.593. 6.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,
(BCA),130.410.343.30.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.410.343.30.003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.414.372.6.001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.414.372.6.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.414.372.6.003.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
130.16.13.2 / 41.17.11.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA), 00000001.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
030.0.18.01.02.18.13.011.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
16.13.2.448.624.6.002.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
16.13.2.448.624.6.004.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
272.00.00.11.20.101.15.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı,(BCA),
272.00.00.11.24.127.28.1 ve son hanesi 2-3-4 olan belgeler.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.00.00.12.43.64.10.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA)
272.00.00.12.43.64.10.2 ve 3.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.00.00.12.49.97.31.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA)
272.00.00.12.53.123.8.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.448.624.11.004.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
272.00.00.12.62.182.10.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı (BCA),
272.00.00.12.62.182.10.11.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.00.00.12.62.182.10.12.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.00.00.12.62.182.10.15.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA)
272.00.00.13.81.15.4.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.00.00.12.62.182.10.11.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.00.00.65.6.3.4.1.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.0.0.12.56.144.20.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
272.0.0.12. Yer Bilgisi: 45.77.12.

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Başkanlığı, (BCA),
130.16.13.2.743.2426.33.00003.

Yunanistan'daki Müslümanların İrkâbına Başlandı. (1339, 18 Teşrin-i Sâni). *Akşam*.(No: 1837).